

Minna Pesonen

ENONKOSKEN KUNNAN TALOUDEN KEHITYS

Opinnäytetyö
Liiketalouden koulutusohjelma

Toukokuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 16.5.2011
Tekijä(t) Minna Pesonen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Liiketalouden koulutusohjelma	
Nimeke Enonkosken kunnan talouden kehitys		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää taloudellisten tunnuslukujen avulla, miten Enonkosken kunnan talous on kehittynyt vuosien 2006 - 2009 aikana. Enonkosken kunnan taloutta tullaan myös vertaamaan kahteen muuhun samantyyppiseen kuntaan. Kuntien taloudellisia tunnuslukuja tullaan vertaamaan vuosilta 2008 ja 2009. Lopuksi tullaan pohtimaan myös Enonkosken kunnan tulevaisuuden tilannetta.</p> <p>Opinnäytetyön viitekehys sisältää muun muassa tietoa kunnista ja niiden toiminnasta, kuntien taloudesta ja kuntien tilinpäätöksistä. Tutkimusmenetelmänä käytin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä sopii hyvin aineiston hankintaan, sillä tutkimusaineisto oli enimmäkseen kuntien tilinpäätöksiä. Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä sopi tutkimuksen aineiston analysoimiseen, koska aineisto oli enimmäkseen lukuja ja prosenttiosuuksia.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan sanoa, että Enonkosken kunnan talous on näiden neljän vuoden aikana ollut hyvä, vaikka tunnusluvut ovatkin heikentyneet näiden neljän vuoden aikana. Ottaen huomioon maailmanlaajuisen taloudellisen tilanteen ja muut tunnuslukuihin vaikuttavat seikat, Enonkosken kunnan talous on kannattavalla ja vakavaraisella pohjalla. Vertailukuntiin verrattuna Enonkosken talous on myös hyvä.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Kunnat, kunnallistalous, tunnusluvut, tilinpäätös		
Sivumäärä 59, liitteet 5	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Terttu Liimatainen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Enonkosken kunta	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 16 May 2011
Author(s) Minna Pesonen	Degree programme and option Business management	
Name of the bachelor's thesis Financial development of Enonkoski		
Abstract <p>The purpose of this study was to find out how the finances of Enonkoski's municipality has been developed during the years 2006 - 2009. The development was explored with the help of the key figures of the municipality's financial statements. Enonkoski's financial situation was also compared to two other similar municipalities' financial situation for the years 2008 and 2009. Enonkoski's future economy situation was described in the end of this bachelor thesis.</p> <p>The theoretical part of the study included for example information about municipalities, their operations, finances and also their financial statements. Both qualitative and quantitative research methods were used in this study. The data was collected using the qualitative research method because most of the data was municipalities' financial statements. Quantitative research method was used to analyze the data, because most of the data involved figures and percentages.</p> <p>Based on the result, Enonkoski's financial situation was good even though the key figures had decreased during these four years. Enonkoski and its finances can be found profitable and solid, considering the global financial situation and other facts that have an effect on the key figures. Enonkoski's finances were also good compared to the two other municipalities.</p>		
Subject headings, (keywords) Municipalities, municipal finances, key figures, financial statements		
Pages 59 pages + app. 5 pages	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Terttu Liimatainen	Bachelor's thesis assigned by Municipality of Enonkoski	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KUNTA.....	2
2.1	Kuntalaki.....	2
2.2	Kunnan tehtävät	4
2.3	Kuntaorganisaatio	6
2.4	Kunnan ja yrityksen erot.....	11
3	KUNTATALOUDEN RAKENNE.....	11
3.1	Taloussuunnittelu ja talousarvio	11
3.2	Kuntien menojen ja tulojen rakenne	13
3.3	Valtionosuusjärjestelmä ja valtionosuudet	20
4	KUNNAN TILINPÄÄTÖS	23
4.1	Tilinpäätöksen laadinta.....	23
4.2	Tuloslaskelma	24
4.3	Tase.....	24
4.4	Rahoituslaskelma.....	25
4.5	Liitetiedot.....	26
4.6	Toimintakertomus ja talousarvion toteutumisvertailu	27
4.7	Konsernitilinpäätös	28
5	KUNNAN TILINPÄÄTÖKSEN TUNNUSLUVUT	29
5.1	Tuloslaskelman tunnusluvut	29
5.2	Rahoituslaskelman tunnusluvut	31
5.3	Taseen tunnusluvut	32
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
6.1	Tutkimusmenetelmät	34
6.2	Tutkimusaineisto.....	36
7	ENONKOSKEN KUNNAN TILINPÄÄTÖKSEN TULKINTA JA TUNNUSLUVUT	37
7.1	Tilinpäätöksen analysointi	37
7.2	Tuloslaskelman tunnuslukujen analysointi.....	38
7.3	Rahoituslaskelman tunnuslukujen analysointi.....	39
7.4	Taseen tunnuslukujen analysointi.....	40

8	KUNTIEN VERTAILU	41
8.1	Vertailukunnat	42
8.2	Tunnuslukujen vertailu	43
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
9.1	Enonkosken taloudellinen tilanne.....	47
9.2	Enonkosken taloudellinen tila verrattuna vertailukuntiin.....	50
9.3	Enonkosken tulevaisuus ja sen haasteet	52
9.4	Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti.....	55
10	PÄÄTÄNTÖ	55
	LÄHTEET	57

LIITTEET

- 1 Kunnan tilinpäätöksen rakenne
- 2 Kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelma
- 3 Kunnan ja kuntayhtymän tase
- 4 Kunnan ja kuntayhtymän rahoituslaskelma
- 5 Tilinpäätöksen tunnuslukujen laskentakaavat

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten Enonkosken kunnan talous on kehittynyt vuosien 2006 – 2009 aikana. Enonkoski on pieni ja elinvoimainen saaristokunta, joka sijaitsee Etelä-Savossa. Opinnäytetyössä keskitytään kuvaamaan pelkästään kunnan taloutta eikä kuntakonsernin taloutta tulla ottamaan huomioon.

Opinnäytetyön tutkimusongelmana on selvittää, millainen on Enonkosken kunnan taloudellinen tilanne ja miten se on kehittynyt vuosin 2006 – 2009. Kunnan taloutta tutkaillaan erilaisten tunnuslukujen avulla, joita saadaan kunnan tilinpäätöksestä. Enonkosken kunnan taloutta tullaan myös vertaamaan kahteen muuhun kuntaan, joista toinen on Etelä-Savon alueelta ja toinen muualta Suomesta. Kunnat ovat suurin piirtein samankokoiset sekä pinta-alaltaan että asukasluvultaan. Vertailu tullaan suorittamaan vuosilta 2008 ja 2009.

Työn tutkimusmenetelmänä on käytetty sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä sopi hyvin tutkimusaineiston hankintaan, sillä suurin osa aineistosta koostui asiakirjoista. Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä sopi sen sijaan aineiston analysointiin, sillä tutkimuksen havaintoaineisto oli pääasiassa erilaisia lukumääriä ja prosentteja.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu neljästä osiosta. Ensimmäisessä osassa käsitellään kuntien toimintaan liittyviä asioita, kuten kuntien tehtäviä ja kuntien organisaatiota. Toinen osa käsittelee kuntatalouden rakennetta pääpiirteisesti. Kolmas osa kertoo kuntien tilinpäätöksistä ja niiden sisällöstä. Viimeisessä osassa käsitellään kunnan tilinpäätöksen tunnuslukuja. Tämän jälkeen kerrotaan, miten tutkimus on toteutettu. Sitten analysoidaan Enonkosken kunnan tilinpäätökset ja niihin liittyvät taloudelliset tunnusluvut ja sen jälkeen niitä verrataan vertailukuntien taloudellisiin tunnusluihin. Lopuksi esitän tutkimuksen tulokset ja niistä saadut johtopäätökset sekä pohdin hieman Enonkosken kunnan tulevaisuutta.

2 KUNTA

Kunnat toimivat osana suomalaista yhteiskuntaa ja ne ovat myös tärkeä osa ihmisten arkipäivää. Kouluopetus, terveyskeskukset, vanhusten huolto ja monet muut palvelut ovat kuntien tuottamia. Kunnan perustehtävänä onkin asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. (Anttiroiko ym. 2007, 7.) Kunnallishallinnon perustana on edustuksellinen demokratia. Kunnan asukkaiden itsehallinnon ensisijainen toteuttaja on valtuusto, jonka kunnan asukkaat valitsevat. (Korhonen & Merisalo 2008, 11–13.) Suomalaisen kunnallishallinnon voi tiivistää siten, että kuntien toiminta on taloudellisesti ja toiminnallisesti itsenäistä valtiosta, mutta kansanvaltaisen eduskunnan säätämien lakien alaista. (Harjula & Prättälä 2007, 4.)

Vuoden 2011 alussa Suomessa oli yhteensä 336 kuntaa, joista kaupunkeja oli 108. Kuntien määrä on vähentynyt kuntaliitosten takia huomattavasti vuodesta 2002, jolloin Suomessa oli vielä 448 kuntaa. Suomi on pienikuntavaltainen maa, sillä yli puolet kunnista on alle 6000 asukkaan kuntia. Suomen maapinta-alasta nämä pienet kunnat ovat puolet, mutta väestöstä vain 15 % ja työpaikoistakin vain 10 %. Kaupunkeja, joissa asukkaita on yli 100 000, on Suomessa 7 kappaletta. Nämä vievät maapinta-alasta prosentin, mutta niissä asuu 30 % koko Suomen väestöstä ja siellä on 40 % työpaikoista. (Kuntaliitto 2011.)

2.1 Kuntalaki

Keskiajalla paikallishallintoa hoidettiin yleensä kirkollisten asioiden yhteydessä ja maalaiskuntien aluejako oli pääosin sidottu seurakuntien jaotukseen. Kaupungeissa kirkollinen ja maallinen hallinto erottuivat kuitenkin jo varhain. Vielä 1800-luvun alussa kaupunkien ja maaseudun paikallishallinto oli heikko. Tämän pohjalta lähdettiin kehittämään paikallista itsehallintoa 1800-luvun puolella välissä. Vuonna 1865 tuli voimaan maalaiskuntia koskeva kunnallisasetus, jossa kunta erotettiin kirkollisesta hallinnosta omaksi organisaatioksi. Kaupungeissa kunnallishallinto uudistettiin vuonna 1874 annetulla kaupunkien kunnallishallituksen asetuksella. Kokonaisuudistus kunnallislakiin tehtiin vuonna 1917. Silloin säädettiin maalaiskuntain kunnallislaki, kaupunkien kunnallislaki ja kunnallinen vaalilaki. Näitten lakien keskeinen tavoite oli kansainvaltaistaminen. Tällöin astui voimaan myös kunnallinen yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Vuonna 1948 säädettiin kunnallislaki, joka pienensi kaupunkien ja maa-

laiskuntien hallinnollisia eroja. Nykyistä kuntalakea edeltävä laki tuli voimaan vuonna 1976. Tämä laki yhtenäisti maalaiskuntien ja kaupunkien hallinnon. Poistamalla kuntamuotojen erot ja tekemällä kuntien hallinnosta yhtenäinen haluttiin turvata mm. sivistystoimi ja sosiaalipalvelut. Lisäksi lain tavoitteena oli kunnan itsehallinnon ja kansanvallan vahvistaminen. (Harjula & Prättälä 2007, 12 – 17.)

Nykyisin voimassa oleva kuntalaki tuli voimaan vuonna 1995. Kuntalaista haluttiin tehdä peruslaki, jossa oli kaikki kuntaa ja sen hallintoa koskevat keskeiset säännökset. Sillä pyrittiin vahvistamaan kuntien itsehallinnollista asemaa. Vuoden 1976 kunnallislain palvelujärjestelmä nähtiin liian jäykäksi. Kunnille haluttiin antaa enemmän valtaa vaikuttaa asioittensa hoitoon. Euroopan unioniin liittyminen vaikutti myös kunnallishallintoon. Nykyisin kansainväliset sopimukset ja EY-lainsäädäntö vaikuttavat yhä enemmän kunnan toimintaan. Tänä päivänä kunta nähdään tärkeänä paikallisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaajana. Kunnilla on enemmän vastuuta toiminnastaan eikä valtio puutu yksityiskohtaisella ohjauksella niiden toimintaan. Kuntalailla haluttiin myös tehdä rajaa yleisen toimialan ja erityistoimialan välillä matalammaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että taloudelliset voimavarat voidaan käyttää niin kunnan omien päätösten kuin erityislainsäädännön nojalla hoitamiin tehtäviin. Kuntalailla haluttiin selkeyttää myös poliittista vastuuta. Edustuksellinen demokratia on kunnan poliittisen järjestelmän perusta ja sitä haluttiin painottaa myös kuntalaissa. Vaaleissa valituille valtuutetuille haluttiin antaa enemmän vastuuta kunnan taloudesta ja toiminnasta. Heitä halutaan valita näin ollen myös kunnan muihin tehtäviin, jotta asukkailla olisi myös parempi yhteys asioittensa hoitajiin. Kuntalaisen suoraa osallistumista ja vaikuttamista kunnan asioihin haluttiin myös parantaa. Kuntalain julkilausuttuna periaatteena on kuitenkin edelleen pohjoismaisen kunnallishallinnon perinne, jossa kunnalla on vastuu huolehtia kunnan asukkaiden hyvinvoinnista ja yhteiskunnan kehityksestä. (Harjula & Prättälä 2007, 9 - 12.)

Kuntalaki sisältää 12 lukua. Ensimmäisessä luvussa käsitellään kunnallisen itsehallinnon periaatteita, kunnan hallintoa ja kunnan toiminnan säädöksiä. Toinen luku käsittelee kunnan ylintä toimielintä eli valtuustoa. Siinä kerrotaan valtuuston toiminnasta, tehtävistä ja tehtävien delegoinnista. Luku kolme kertoo kunnan muuhun hallintoon liittyvästä lainsäädännöstä. Luvussa neljä käsitellään kunnan tärkeinten vaikuttajien eli asukkaiden osallistumisoikeutta kunnan asioihin. Kunnassa tärkeää on myös päätöksentekojärjestelmän luotettavuus ja sen uskottavuus. Tämä näkyy monissa luotta-

mushenkilöitä koskevissa säännöissä. Täten lukuun viisi on koottu luottamushenkilöitä koskeva lainsäädäntö. Kuudes luku kertoo kunnan henkilöstön asemasta ja viroista. Luku seitsemän koostuu kunnan hallinnosta ja sen päätöksenteosta. Kuntalain lisäksi kunnan hallintoon vaikuttaa hallintolaki ja hallinnon yleisperiaatteet. Kunnan taloutta käsitellään luvussa kahdeksan. Luku yhdeksän kertoo hallinnon ja talouden tarkastamisesta. Luvussa kymmenen keskitytään kuntien yhteistoimintaan liittyvään lainsäädäntöön. Tämä luku sisältää myös osan 10a, joka käsittelee kunnallista liikelaitosta. Luku 11 käsittelee kunnan muutoksenhakujärjestelmää. Siinä kerrotaan miten voi hakea oikaisuja kunnan päättämiin asioihin ja valittaa niistä. Viimeinen kuntalain luku ilmaisee lain voimaantulon ja siirtymäsäännökset. (Harjula & Prättälä 2007, 97 - 721;Kuntalaki 365/1995.)

2.2 Kunnan tehtävät

Kuntalain 1. luvun 1 §:n mukaan kunnan tehtävänä on edesauttaa asukkaitensa hyvinvointia ja kestävää kehitystä alueellaan (Kuntalaki 365/1995). Hyvinvoinnin edesauttamisella tarkoitetaan sitä, että kunta tuottaa asukkailleen peruspalvelut, joko kunnan itsensä toimesta tai kunnan järjestämänä. Peruspalveluilla tarkoitetaan palveluita, joiden järjestämisestä on säädetty lailla. Peruspalvelujen lisäksi laissa tulee säättää myös uusien tehtävien antamisesta, velvollisuudesta ja poistamisesta. Valtio huolehtii peruspalveluihin liittyvästä lainsäädännöstä ja tulonsiirroista, kun taas kunnat huolehtivat näiden palveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta asukkaille. Kestävä kehitys kunta pyrkii edesauttamaan siten, että se pyrkii säilyttämään palvelutoiminnassaan sekä maan- ja luonnonvarojen käytössä ekologisen ympäristön elinkelpoisena pitkällä aikavälillä. (Myllyntaus 2004, 7.)

Julkisoikeudellisena oikeushenkilönä kunta on oikeudellisesti, taloudellisesti ja toiminnallisesti itsenäinen, mutta sen toiminnan tulee kuitenkin rajoittua kunnan toimialan muodostamaan tehtäväpiiriin. Kunnan toimialalla tarkoitetaan kunnan tehtävien kokonaisuutta. Kunnan tehtävät voidaan jakaa yleisen toimialan ja erityistoimialan tehtäviin. Yleisen toimialan tehtävät muodostuvat kunnan itselleen ottamista tehtävistä ja erityistoimialan tehtävillä tarkoitetaan tehtäviä, jotka ovat säädetty kunnille laissa. (Heuru ym. 2001, 176.)

Lakisääteiset tehtävät eli erityistoimialan tehtävät voidaan jakaa vielä yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluviin tehtäviin ja ns. subjektiivisiin oikeuksiin. Näillä subjektiivisilla oikeuksilla tarkoitetaan tehtäviä, jotka kunnan on ehdottomasti järjestettävä. Yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvat suurin osa sosiaalitoimen ja terveyden huollon palveluista, sekä lukio- ja ammatillisen peruskoulutuksen ja ammatikorkeakoulujen opetuspalvelut. Kulttuuritoimen tehtävistä kirjastot ja erilaiset kulttuuritoimen ja liikuntatoimen palvelut kuuluvat yleisen järjestämisvelvollisuuden tehtäviin. Yleisen järjestämisvelvollisuuden tehtäviin kuuluvat myös erilaiset perusrakenteen ylläpitämis- ja kehittämistehtävät, kuten rakennustarkastus, vesihuolto- ja jätevedenpuhdistus, ympäristönsuojelu ja pelastustoimi. Kunnalla on harkintavaltaa näiden tehtävien laajuuden ja varattavien resurssien suhteen. Nämä tehtävät ovat kuitenkin lakisääteisiä, joten ne on järjestettävä siten, että palveluja niitä varten on tarjolla ja toimintaan on varattava määrärahoja. Subjektiiviset oikeudet ovat palveluita, joihin jokaisella kunnassa asuvalla on oikeus. Kunnan on siis pakko järjestää ne. Perustuslain määräämiä subjektiivisia oikeuksia ovat välttämätön ja kiireellisesti järjestettävä toimeentulo, huolenpito terveys- ja sosiaalipalveluissa ja maksuton perusopetus. Erillisellä lailla säädettyjä kunnan ehdottomasti järjestettäviä palveluita ovat mm. esi- ja perusopetus, elatustuki, lasten päivähoito ja kodinhoitotuki. Näitä tehtäviä varten kunnan on omassa talousarviossaan osoitettava riittävät resurssit. (Myllyntaus 2004, 7 - 8.)

Kunnalla on myös mahdollisuus ottaa itsehallintonsa perusteella harkintansa mukaan hoidettavaksi tehtäviä näiden laissa säädettyjen tehtävien lisäksi. Näitä tehtäviä kutsutaan vapaaehtoisiksi tehtäviksi. Muun muassa vapaa-ajan toimintaan liittyvät palvelut kuten asuntotoimi, joukkoliikenne ja satamatoiminta kuuluvat vapaaehtoiseen kunnan tehtäviin. Muita merkittäviä vapaaehtoisia tehtäviä ovat elinkeinojen tukeminen ja matkailu. Kunta saa kokonaan päättää miten paljon se sijoittaa omia voimavarojaan näihin tehtäviin. (Myllyntaus 2004, 8.)

Kunta on kokonaan vastuussa sen asukkaiden hyvinvoinnista. Kunta, joka toimii asukkaidensa hyväksi, pyrkii kehittämään omaa elinvoimaansa ja toimintakykyään pitkäjänteisesti ja kokonaisvaltaisesti. Kunnan tehtävien tarjonnassa on pystyttävä tunnistamaan eri-ikäisten kuntalaisten palveluiden tarpeet ja odotukset. Toimivat kunnan palvelut ennaltaehkäisevät sosiaalisia ongelmia ja eri väestöryhmien välistä eriar-

voisuutta. Kunnan hyvinvoinnin edesauttaminen on kunnan päättäjien, kuntalaisten ja eri yhteisöjen yhteinen asia. (Korhonen & Merisalo 2008, 51.)

2.3 Kuntaorganisaatio

Kunnan organisaatio rakentuu kuntalaisia edustavista luottamushenkilöistä. Kaikissa kunnissa täytyy olla valtuusto, kunnanhallitus ja tarkastuslautakunta. Muuten kunnilla on melko suuri vapaus päättää miten he rakentavat oman organisaationsa. (Anttiroiko ym. 2007, 68.) Se miten kunnat järjestävät oman organisaation riippuu kunnan tehtävistä, kunnan koosta ja muista olosuhteista (Heuru ym. 2001, 144).

Aikaisemmin kuntien tuli hoitaa tehtävänsä omana toimintana ja pelkän kunnan oman organisaation turvin. Nykyisin kuntien välinen yhteistoiminta on mahdollista kaikilta osin. Kuntien yhteistoiminnan lisäksi kunnilla on oikeus hankkia tehtävien hoidon edellyttämiä palveluita myös ulkopuolisilta palvelun tuottajilta. Kuitenkin kunnat hoitavat edelleen tehtäviään kunnan omana toimintana. (Heuru ym. 2001, 144.)

Suomen perustuslaissa säädetään, että kunnan hallinnon pitää perustua kansalaisten itsehallintoon. Itsehallinnon pääpiirteenä on kuntalaisen oikeus itse valita kunnan ylin päättävän orgaani eli kunnanvaltuusto. Kunnissa korostuu edustuksellinen demokratia ja se näkyy siten, että valtuusto ajaa kuntalaisten tahtoa kunnan hallintoon. Kuntalaisella on välitön oikeus vaikuttaa ja olla mukana kunnan toiminnassa. Tätä voidaan edistää mm. valitsemalla kunnan palveluiden käyttäjien edustajia kunnan organisaatioon, järjestämällä tiedotustilaisuuksia ja selvittämällä asukkaiden mielipiteen ennen päätöksentekoa. Joskus voidaan myös järjestää kunnallisia kansanäänestyksiä, jos se on tarpeen. Kuntalaisella on myös oikeus tehdä aloitteita ja kunnallisvalitus. (KPMG 2008, 12 - 13.)

Kunnanvaltuusto

Valtuusto on kunnan tärkein toimielin, sillä kunnan asukkaat valitsevat sen jäsenet suoralla vaalilla, joten se siis toteuttaa ensisijaisesti kunnallista demokratiaa. Valtuusto on tärkein kunnan toimielin myös siksi, että sillä on yleinen toimivalta kunnan päätösvallan käyttämisessä. (Heuru ym. 2001, 145.) Valtuusto valitaan joka neljäs vuosi

kunnallisvaaleilla. Valtuutettujen lukumäärä riippuu kunnan asukasluvun mukaan (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Valtuutettujen määrä kunnan asukasluvun mukaan (Korhonen & Merisalo 2008)

Asukasluku	Valtuutettujen määrä
enintään 2 000	17
2 001 – 4 000	21
4 001 – 8 000	27
8 001 – 15 000	35
15 001 – 30 000	43
30 001 – 60 000	51
60 001 – 120 000	59
120 001 – 250 000	67
250 001 – 400 000	75
yli 400 000	85

Jos kunnassa on alle 2 000 asukasta, valtuuston koko voi olla pienempikin, mutta ei alle 13. Kuntaliitoksen tehneissä kunnissa voi olla edellä mainittua enemmän valtuutettuja, jos kunnat niin päättävät. (Korhonen & Merisalo 2008, 77 - 78.)

Valtuustolla on vastuu kunnan toiminnasta ja taloudesta (Kuntalaki 365/1995). Valtuusto tekee päätökset kunnan strategisissa asioissa. Se vastaa koko kuntakonsernin tavoitteiden asettamisesta, toiminnan ja talouden tasapainosta sekä toiminnan arvioinnista ja seurannan järjestämisestä. Valtuusto päättää, miten kunnan hallinto järjestetään. Tämä tapahtuu siten, että valtuusto hyväksyy johtosäännöt, jotka sisältävät valtuuston ohjausvallan kannalta tarpeelliset asiat. Näissä säännöissä määrätään kunnan organisaatiosta ja kunnan eri toimielinten toimivallan jaosta ja tehtävistä. Valtuustolla on siis päätösvalta kaikista kunnan tärkeistä asioista, jotka mainitaan laissa. (Korhonen & Merisalo 2008, 75 - 78.) Kuntalain 13 § kokoaa kaikki valtuuston tehtävät. Sen mukaan valtuuston tehtäviä ovat

- kunnan toiminnasta ja talouden keskeisistä tavoitteista päättäminen
- hallinnon järjestämisen lähtökohdista päättäminen
- talouden, rahoituksen ja sijoitustoiminnan lähtökohdista päättäminen
- talousarvion hyväksyminen

- kunnan palveluista ja muista suoritteista perittävien maksujen yleisistä lähtökohdista päättäminen
- kunnan liikelaitokselle asetettavien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden päättäminen
- takaussitoumuksen tai muun vakuuden toisen velasta antaminen
- jäsenten valinta kunnan toimielimiin, jollei jäljempänä toisin määrätä
- luottamushenkilöiden taloudellisten etuuskien lähtökohdista päättäminen
- tilintarkastajien valinta
- tilinpäätöksen hyväksyminen
- vastuuvapaudesta päättäminen
- Muista valtuuston päätettäviksi säädetyistä asioista päättäminen. (Kuntalaki 365/1995.)

Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen asema on kunnan organisaatiossa melko keskeinen ja käytännönläheinen, sillä se vastaa kunnan hallinnon päivittäisestä toiminnasta ja talouden hoidosta. Talouden hoidon tehtäviin kuuluvat mm. laskentatoimen, rahaliikenteen, sisäisen valvonnan ja muun talouden hoidon järjestäminen. Kunnanhallitus valvoo ja sovittaa yhteen kunnan muiden toimielinten työskentelyä sekä antaa ohjeita kunnan hallintoa koskien. Kunnanhallitus valvoo myös kunnan etua. Se edustaa myös kuntaa ja käyttää sen puhevaltaa, ellei valtuuston määrittelemässä johtosäännössä ole mainittu toisin. Kunnanhallitus antaa myös ohjeita kunnan hallintoa koskien, seuraa kunnan kehitystä, vastaa kunnan henkilöstöpolitiikasta jne. (Korhonen & Merisalo 2008, 78 – 79.)

Päävastuu kunnanhallituksella kuitenkin on valtuuston käsiteltäväksi tulevien asioiden valmistelu ja valtuuston tekemien päätösten toteuttaminen. Nämä päätökset toteutetaan kunnanhallituksen vastuun ja valvonnan alaisena, mutta käytännössä päätöksen toteuttaja yleensä on viranhaltijaorganisaatio tai kunnan työntekijä. (KPMG 2008, 17.)

Valtuusto valitsee kunnanhallituksen jäsenet ja määrää johtosäännöllään jäsenten ja varajäsenten lukumäärän (Heuru ym. 2001, 148). Kunnanjohtaja tai pormestari johtaa kunnan hallintoa, talouden hoitoa ja muuta toimintaa kunnanhallituksen alaisena. Lautakunnat ja kunnan muut viranhaltijat ovat vastuussa omista tehtävistään kunnanhalli-

tukselle. Kuntakonsernissa kunnanhallituksella on vastuussa myös kuntakonsernin ohjauksesta ja konsernivalvonnan järjestämisestä. (KPMG 2008, 17.)

Kunnanhallituksella on mahdollisuus vaikuttaa kuntaorganisaation ulkopuolellakin. Se voi esim. ohjata kunnan elinkeinopolitiikkaa. Näin sillä on vaikutus kunnan elinkeinorakenteen muotoutumiseen. Elinkeinorakenteella on vaikutus kunnan talouteen, yksityisten yritysten ja palveluiden sijoittumiseen kuntaan. Kunnanhallitus on vastuussa myös kunnan asioista tiedottamisesta ja suhdetoiminnasta. (Korhonen & Merisalo 2008, 78 – 79.)

Kunnanjohtaja ja pormestari

Valtuusto valitsee kunnan johtoa järjestäessään kunnalle kunnanjohtajan tai luottamushenkilöpormestarin. Kunnanjohtaja voidaan valita virkaan toistaiseksi tai valtuuston päättämäksi määräajaksi. Pormestarin valtuusto valitsee enintään valtuuston toimikaudeksi. Kunnanjohtajan ja pormestarin tehtävistä säädetään laissa ja niihin vaikuttavat myös valtuuston asettaman johtosäännön määräykset sekä valtuuston ja kunnanhallituksen päätökset. Kuten edellä mainittu kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta on vastuussa kunnanhallitus. Kunnanjohtaja ja pormestari toimivat kunnanhallituksen alaisena johtamalla kunnan hallintoa, taloutta ja muuta toimintaa. Kunnanjohtaja toimii myös kunnanhallituksen esittelijänä ja pormestari sen sijaan kunnanhallituksen puheenjohtajana. (Korhonen & Merisalo 2008, 79.)

Kunnanjohtajalla on virkasuhde kuntaan ja pormestari on taas yksi kunnan luottamushenkilöistä. Todellisuudessa monet sosiaaliset normit, paikallinen hallintokulttuuri ja henkilökohtaiset ominaisuudet säätelevät kunnanjohtajan ja pormestarin virkaa. Kunnanhallitus ja kunnanjohtaja tai pormestari on yhdessä vastuussa kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta. Olennaisena osana heidän tehtäviinsä kuuluu kunnan laskentatoimen järjestäminen ja tilinpäätöksen laatiminen. (KPMG 2008, 18.) Kunnanjohtajalla ja pormestarilla on myös oikeus käyttää puhevaltaa kunnan puolesta. Tämä tarkoittaa yleensä sitä, että he voivat esiintyä kunnan nimissä ja puolesta eri tilaisuuksissa. (Korhonen & Merisalo 2008, 79.)

Lautakunnat, johtokunnat ja toimikunnat

Lautakunnat ovat kunnanhallituksen alaisena toimivia toimielimiä. Lautakuntien tehtäviin kuuluu pysyvä luonteisten tehtävien hoitaminen, joita valtuusto on sille määrännyt. Monissa kunnissa lautakuntia on enää vain neljä tai viisi, joiden tehtävä alue on laaja. Ennen lautakuntia oli jopa kymmeniä, mutta ne ovat nyt vähentyneet sääntelyn yleisen väljenemisen seurauksena. Lautakuntien tehtäväalueet voivat koskea esim. koulutusta ja terveystalouksia. Lautakunnat eivät kuulu kunnan pakollisiin toimielimiin, lukuun ottamatta tarkastuslautakuntaa ja erillisiä vaaleja edellyttäviä lautakuntia. Valtuusto päättää ovatko lautakunnat tarpeellisia järjestäessään kunnan organisaatiota. Erityislaki saattaa edellyttää lautakunnan, vaikkei se olekaan pakollinen. Yleensä lautakunnat organisoidaan hallinnonaloittain. (Korhonen & Merisalo 2008, 80.)

Tarkastuslautakunta on pakollinen toimielin jokaisessa kunnassa. Valvonta voidaan kunnassa jakaa ulkoiseen ja sisäiseen valvontaan. Ulkoinen valvonta ei ole riippuvainen kunnan johdosta tai muusta organisaatiosta. Tilintarkastus on yksi ulkoisen valvonnan tärkeimmistä osista. Ulkoinen valvonta tapahtuu valtuuston asettaman tarkastuslautakunnan valvonnassa. Se koostuu kunnan luottamushenkilöistä. Sen tehtävänä on järjestää valtuuston toimikauden hallinnon ja talouden tarkastus. Toinen virka ulkoisessa valvonnassa on tilintarkastaja, jonka pitää olla julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajalautakunnan hyväksymä tai yhteisö. Sisäinen valvonta sen sijaan on johtamisen apuväline. Sillä pyritään toiminnan tuloksellisuuteen, jatkuvuuteen, huolelliseen talouden hoitoon ja virheiden ennaltaehkäisyyn. Sen tarkoituksena on myös varmistaa, että kirjanpito on luotettavaa. Kunnanhallitus on vastuussa sisäisen valvonnan järjestämisessä ja sen toteuttamisesta vastuu voidaan katsoa olevan kunnanjohtajalla. Tarkastuslautakunnan tärkein tehtävä on arvioida kunnan toiminnan tuloksellisuutta. Lautakunnan on arvioitava miten valtuuston arvioimat tavoitteet ovat toteutuneet valtuuston tilikaudella. (Korhonen & Merisalo 2008, 80 – 81.)

Johtokunnilla tarkoitetaan kunnallisen liike- tai muun laitoksen taikka erillisen tehtävän hoitamista varten perustettua toimielintä. Se voi toimia joko suoraan kunnanhallituksen alaisena tai sen lautakunnan alaisena, mitä asia koskee. Toimikuntia perustetaan lähinnä projektityyppisille tehtävillä eli siis tilapäisten tehtävien hoitoon. Tämä toimii sen toimielimen alla, joka sen on asettanutkin, mikä yleensä on kunnanhallitus. (Heuru ym. 2001, 150.)

2.4 Kunnan ja yrityksen erot

Kunta eroaa yrityksistä tulojen hankkimisen tarkoituksen ja omistuksen suhteen. Kunta rahoittaa toimintaansa keräämällä tuloja eikä kunnalla ole sijoituspääomaa, joka perustuisi omistajuuteen. Täten kunta ei siis pyri lisäämään tulojaan siihen sijoitetun pääoman tuoton lisäämiseksi vaan kunnan tavoitteet ovat enemmän välineellisiä sekä kuntalaisten hyvinvointiin ja kestäväan kehitykseen suuntautuvia. (Myllyntaus 2001, 10.)

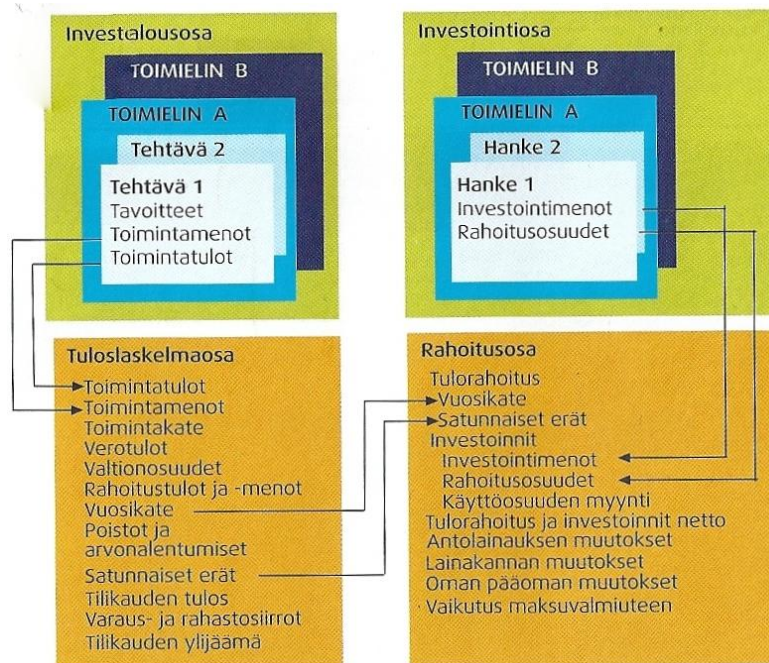
Julkisen sektorin tavoitteet ovat yksityisen sektorin tavoitteita monimutkaisempia. Yritykset ottavat yleensä huomioon markkinoiden määräämät hinnat ja kannattavuuden, joka saadaan vähentämällä yrityksen kustannukset yrityksen tuotoista. Kunnan tavoitteena on taas ottaa huomioon toimintojen yhteiskunnallinen kannattavuus. Kunnat rahoittavat toimintansa verovaroilla ja valtiolta saamalla avustuksilla. Kunnalle on siis tyypillistä, että niiltä puuttuvat palvelujentuottajana markkinamainen kysyntä ja hintamekanismi. Kunnat keskittyvät palveluiden tuottamiseen eikä tavaroiden tuotantoon. Kuntien toiminta on myös laissa tarkoin määritelty verrattuna yritykseen. Niiden päätöksenteko on säädetty laissa tarkoin. Tästä syystä kunnan toiminta on hitaampaa ja täten kunta reagoi myös ympäristön muutoksiin yrityksiä hitaammin. Kunnilla ei ole myöskään mahdollista joutua konkurssiin. Yrityksissä on monesti käytössä erilaiset taloudelliset palkitsemisen keinot, mutta kunnissa nämä ovat rajoitetumpia. Yrityksen tavoitteena on aina pyrkimys toimimaan erittäin tuottavasti, mutta kunnat eivät niin voi tehdä. (Lehto-Rantanen 1992, 17 – 19.)

3 KUNTATALOUDEN RAKENNE

Kuntatalous toimii osana julkista taloutta, johon kuuluu valtion, kuntien ja kuntayhtymien sekä sosiaaliturvarahastojen talous (Korhonen & Merisalo 2008, 106). Tässä luvussa tullaan kertomaan miten kuntatalous rakentuu ja mistä osista se koostuu.

3.1 Taloussuunnittelu ja talousarvio

Kunnan taloutta ja toimintaa ohjataan taloussuunnitelmalla ja -arviolla. Siinä asetetaan kunnan palvelutavoitteet, jaetaan voimavarat ja suunnitellaan kunnan rahoitus. Taloussuunnitelma tulee laatia vähintään kolmeksi vuodeksi. Suunnitelman ensimmäistä vuotta kutsutaan talousarvio vuodeksi. (Korhonen & Merisalo 2008, 121.)

KUVIO 1. Talousarvion ja -suunnitelman rakenne (Korhonen & Merisalo 2008)

Yllä oleva kuvio 1 kuvaa talousarvion ja -suunnitelman rakennetta ja eri osien keskinäistä yhteyttä. Kunnan toimintaa ja taloutta suunnitellaan ja valvotaan käyttötalouden, investointien, tuloslaskennan ja rahoituksen näkökulmista. Käyttöosassa asetetaan tavoitteen palveluille ja niiden järjestämisen vaatimat menot ja tulos budjetoidaan. Investointiosa sisältää investointimenot ja rahoitusosuudet. Tuloslaskelmaosassa selvitetään tulorahoituksen riittävyys käyttömenoihin ja poistoihin. Rahoitusosa käsittelee yhteenvedon rahan lähteistä ja sen käytön. (Korhonen & Merisalo 2008, 121 - 122.)

Kuntien tulee huolehtia oman tulorahoituksensa riittävydestä ja maksuvalmiuden säilyttämisestä. Kun taloutta suunnitellaan, tulee toiminnan ja hankkeiden olla realistisia suhteessa käytettäviin varoihin. Jos edelliset tilikaudet tai nykyinen tilikausi on ollut alijäämäinen, on taloussuunnitelmassa esitettävä toimenpiteet alijäämän kattamiseksi. Taloussuunnitelman tulee olla tasapainossa tai ylijäämäinen enintään neljän vuoden pituisena suunnittelukautena, jos talousarvion laatimisvuoden taseen ei arvioida olevan ylijäämäinen. Jos taseeseen kertynyttä alijäämää ei saada katetuksi suunnit-

telukautena, tulee taloussuunnitelman yhteydessä päättää toimenpiteistä, joilla alijäämä tullaan kattamaan valtuuston erikseen päättämänä kattamiskautena. Taloussuunnitelma voi kuitenkin olla alijäämäinen, jos kunnan kuluvan vuoden tasearvio on ylijäämäinen. Alijäämä ei kuitenkaan voi olla suurempi kuin tasearvion kertynyt ylijäämä. Tasapainossa oleva talous tarkoittaa myös sitä, että kunnan sitoumukset ja niihin liittyvät riskit eivät saa ylittää kunnan voimavaroja. Esimerkiksi lainatakuut ja yhteisöille myönnettyt vakuudet ovat riskitekijöitä, sillä ne eivät ole kunnan määräysvallassa. (Korhonen & Merisalo 2008, 123 - 124.)

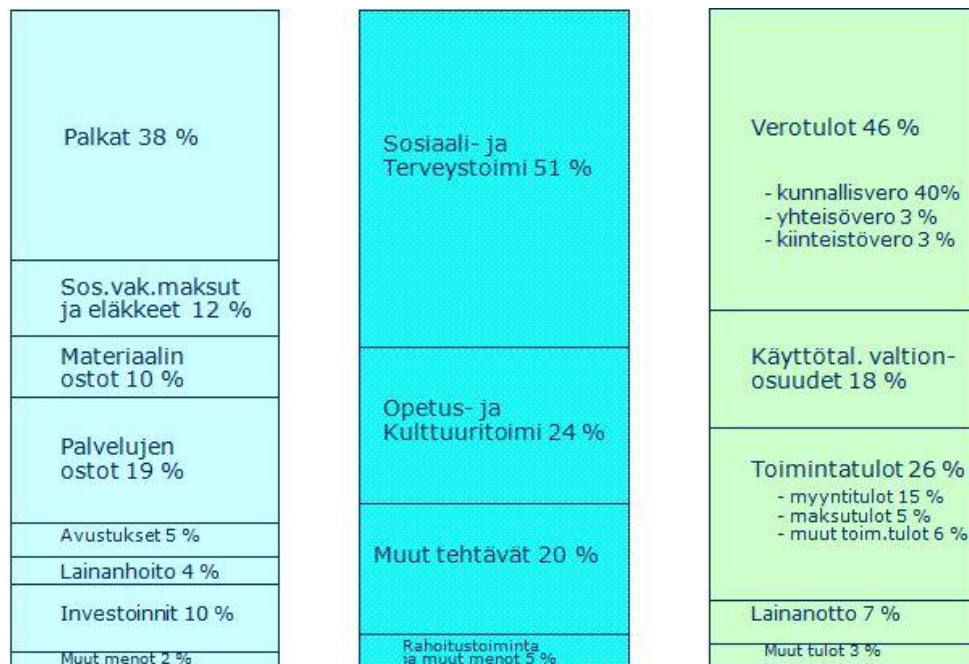
Kuntien taloussuunnittelun periaatteita ovat muun muassa vuotuisperiaate, tasapaino-periaate, täydellisyysperiaate, bruttoperiaate, nettoperiaate, yhtenäisyysperiaate ja julkisuusperiaate. Vuotuisperiaatteella tarkoitetaan sitä, että talousarviossa on vain yhden varainhoitovuoden suoriteperusteiset menot ja tulot. Tasapaino-periaatetta käytettäessä tulojen tulee kattaa kunnan menot suunnitelmakaudella ja kunnalla tulee olla aina olla myös riittävä maksuvalmius. Täydellisyysperiaate merkitsee sitä, että talousarviossa tulee olla kaikki kunnan rahan käyttö ja rahan lähteet kokonaisuudessaan. Myöskään tiedossa olevia menoja ja tuloja ei voi jättää siitä pois. Bruttoperiaatetta käytettäessä kunnan tulot ja menot päätetään talousarviossa ja -suunnitelmassa bruttomääräisinä. Tämä tarkoittaa siis sitä, että menoja ei vähennetä tuloista. Nettoperiaate merkitsee sitä, että valtuusto voi halutessaan päättää tulojen ja menojen erotuksen eli toimintakatteen määrärahana tai tuloarviona. Tätä periaatetta voidaan käyttää esimerkiksi silloin kun myyntitulojen osuus on merkittävä liiketoiminnassa, toiminnassa ja sisäisiä palveluja tuottavien yksiköiden toiminnassa. Yhtenäisyysperiaatteella tarkoitetaan sitä, että valtuusto käsittelee yhtenä kokonaisuutena talousarvion ja – suunnitelman samassa käsittelyssä. Julkisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että talousarvio on julkinen asiakirja, jota kaikki halukkaat voivat lukea. (Kuntaliitto 2000.)

3.2 Kuntien menojen ja tulojen rakenne

Kuntien ja kuntayhtymien kirjanpidossa menot ja tulot voidaan ryhmitellä kahdella tavalla. Ensimmäisessä luokittelutavassa menot ja tulot jaetaan tehtäviin. Samanlaista luokitusta käytetään kunta-alan toiminta- ja taloustilastossa, joissa käyttötalouden päätehtäväluokat jaetaan yleishallintoon, sosiaali- ja terveystoimeen, opetus- ja kulttuuritoimeen sekä muihin palveluihin. Nämä päätehtävät jaetaan vielä osatehtäviin, joita ovat esimerkiksi lasten päivähoito, perusterveydenhuolto ja peruskoulu. Tehtäväluoki-

tuksen lisäksi menot ja tulot voidaan ryhmitellä meno- ja tulolajeittain. Kunnan menolajeihin kuuluvat palkat ja niihin kiinteästi liittyvät henkilöstömenot, erilaiset tavaroiden ja palveluiden ostot, avustukset sekä muut toimintamenot. Näiden lisäksi kunnalla on myös menoja esim. investoinneista, lainanhoidosta ja lainanannosta muille yhteisölle. Kuntien toimintatuloihin kuuluu myyntitulot, maksut, tuet ja avustukset sekä muut toimintatulot. Kuntien myyntitulot kattavat usein vain pienen osan kuntien toimintamenoista, jos ei oteta huomioon liiketoiminnasta saatavia myyntituloja. (Suorto 2008, 17 - 18.)

TAULUKKO 2. Kuntien ja kuntayhtymien talous v. 2009 (Pukki 2011)

Taulukosta 2 nähdään miten kuntien talous on muodostunut vuonna 2009. Ensimmäisestä palkista nähdään miten kunnan menot jakaantuvat menolajeittain ja toisesta palkista nähdään kunnan menojen tehtävälukittain jakaantuminen toimintamenoihin ja investointeihin. Viimeinen palkki havainnoi kunnan ja kuntayhtymien tulojen muodostumista.

Kuntien ja kuntayhtymien menot

Vuonna 2009 kuntien ja kuntayhtymien ulkoiset menot olivat noin 38 miljardia euroa. Taulukosta 2 nähdään, että suurimman osan kuntien ja kuntayhtymien menoista muodostavat käyttömenot. Kunnan investointimenot olivat 10 % vuonna 2009 ja loput 90 % olivat käyttömenoja (Pukki 2011.) Kunnan investoinnit ovat usein palvelutuotannon

hyödykkeiden hankintaa ja pääomasijoituksia kunnan tytäryhteisöihin ja kuntayhtymiin. Tärkeimpiä investointikohteita ovat rakennukset ja kiinteät rakenteet ja laitteet. (Suorto 2008, 19.) Materiaalinen ja palveluiden ostot ulkopuolisilta olivat noin neljänneksen kuntien ja kuntayhtymien menoista. Yhteisöille ja yksityisille henkilöille annetut avustukset, kuten toimeentulotuki, oli 5 %. Lainojen koroista ja lainojen kuoletuksista kertyneet menot olivat vuonna 2009 4 % kokonaismenoista. (Pukki 2011.) Yli puolet käyttömenoista on palkkoja ja muita henkilöstöön liittyviä kuluja, mikä tekee kin kunta-alan palvelutuotannosta työvaltaisen (Suorto 2008, 18).

Kun menoja katsotaan tehtäväluokittain, noin puolet niistä on vuonna 2009 muodostunut sosiaali- ja terveystoimen toiminta- ja investointimenoista. Noin neljännes menoista on opetus- ja kulttuuritoimeen liittyviä toiminta- ja investointimenoja. Muiden tehtävien menot olivat noin viidennes ja kokonaismenoista loput 5 % olivat rahoitustoiminnan menoja ja muita menoja. (Pukki 2011.)

Kuntien ja kuntayhtymien tulot

Kuntien ja kuntayhtymien tuloista suurin osa muodostuu verotuloista. Verotulot laskeaan asukasta kohden ja ne vaihtelevat kunnittain. Tästä syystä kuntien tuloja tasataan valtionosuusjärjestelmässä valtionosuuksilla. Sivulla 14 olevasta taulukosta 2 nähdään, että verotulot ovat vuonna 2009 olleet 46 % ja käyttötalouden valtionosuudet 18 % kokonaistuloista (Pukki 2011). Verotulojen osuus kuntien rahoituksessa nousi voimakkaasti 1990-luvulla. Samalla valtionosuuksien merkitys laski. Vuoden 1993 jälkeen osuus yhteisöverotulosta on kasvattanut kuntien verotuloja. Tällä vuosikymmenellä valtionosuudet ovat kasvaneet voimakkaasti, koska verotuloja on tasattu, velvoitteet ovat laajentuneet ja valtionosuuksien perusteet ovat muuttuneet. Verotulojen määrä väheni vuodesta 2003 muutaman vuoden ajaksi, koska kuntien verotettavien tulojen kasvu hidastui. Kasvun hidastuminen johtui verokevennyksistä ja eräistä tilitystekijöistä. Samoin pienennettiin myös kuntaryhmän osuutta yhteisöverosta. Osan näistä tulonmenetyksistä valtion on korvannut kunnille lisäämällä valtionosuuksien määrää erityisesti sosiaali- ja terveystoimessa. Viime vuosien aikana verotulojen ja valtionosuuksien kokonaismäärä on kasvanut mutta toisaalta myös kuntien velvoitteita on samanaikaisesti lisätty. Verotulojen kehitys on kuitenkin ollut Suomessa parina viime vuonna melko suotuisaa yleisen talouskehityksen myötä. (Suorto 2008, 19 - 20.)

Vuonna 2009 toimintatulot olivat 26 % kuntien ja kuntayhtymien kokonaistuloista. Suurimman erän toimintatuloissa muodostavat myyntitulot, erityisesti kuntien liiketoiminnasta. Vuonna 2009 ne olivat 15 %. (Pukki 2011.) Maksutuloista valtaosa kertyy sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, jotka ovat lakisääteisiä. Muita toiminnan tuloja ovat erilaiset tuet, avustukset ja vuokratulot. (Suorto 2008, 20.)

Lainanotto oli vuonna 2009 7 % (Pukki 2011). Viime vuosina kuntien investointien rahoitukseen liittyvä lainanotto on lisääntynyt. Tämän takia monet kunnat ovat velkaantuneet melko nopeasti. Vuonna 2009 muitten tulojen määrä kokonaistuloista oli 3 % (Pukki 2011). Muihin tuloihin kuuluu mm. korko- ja muut rahoitustulot, rahoitusosuudet, investointeihin ja antolainojen lyhennykset. (Suorto 2008, 20.)

Verotulot

Kunnan verotulot muodostuvat kunnallisverosta, osuudesta yhteisöveron tuottoon, kiinteistöverosta ja koiraverosta. Kunnalla on oikeus verottaa alueellaan asuvia asukkaita ja kiinteistönomistajia. Tämän lisäksi kunnalla on myös oikeus osuuteen alueellaan toimivien yhteisöjen tuloverosta. Laki ei rajoita sitä, mihin kunnan tehtäviin nämä verotuksella kerätyt varat kunta käyttää. Keskimäärin puolet kunnan menoista kunnat rahoittavat verotuloilla, vaihteluvälin ollessa 22 - 82 prosenttia. Kunnalla on oikeus määrätä itse omasta tuloveroprosentistaan. Kunnan päätösvaltaa kiinteistöveroprosenteissa on kuitenkin rajattu määrättyihin vaihteluväleihin. Eduskunnalla on oikeus säädellä kuntien veropohjaan liittyviä asioita erilaisilla verolaeilla. Näitä asioita ovat mm. kuntien verovelvollisuus, tulon veronalaisuus, verovähennykset, veronkanto ja verotulojen tilittäminen veronsaajille. (Korhonen & Merisalo 2008, 110.)

Kunnallisvero

Kunnallisvero on kunnan verotuloista merkittävin. Kunnassa asuva luonnollinen henkilö ja kuolinpesä ovat velvollisia suorittamaan kunnalle ansiotuloistaan kunnallisveroa. Ansiotulolla tarkoitetaan työsuhteen perusteella saatua palkkaa ja siihen rinnastettavaa tuloa. Pääomatulosta suoritetaan vero valtiolle kiinteän 28 % tuloveroprosentin mukaan. Pääomatulolla tarkoitetaan korkotuloja, osinkotuottoja, vuokratuloja, luovutusvoittoja ja metsätalouden pääomatuloa. Kunnallisveron tuotto saadaan kun kerro-

taan kunnan tuloveroprosentti kunnallisverotuksessa verotettavalla tulolla. (Korhonen & Merisalo 2008, 110 - 111.)

Kunnallisverotuksen verotettava tulo muodostetaan siten, että veronalaisista tuloista vähennetään laissa säädetty vähennykset. Näistä vähennyksistä tärkeimpiä ovat palkansaajan pakolliset vakuutusmaksut, eläketulojenvähennys, ansiotulovähennys, matkakustannusvähennys ja muut tulonhankkimisvähennykset sekä perusvähennys. Varsinkin ansiotulo- ja tulonhankkimisvähennyksellä on olennainen vaikutus kunnallisveron veropohjaan. Näitä veronvähennyksiä on viime vuosina korotettu ja nämä korotukset ovat aiheuttaneet kunnille merkittäviä verotulon menetyksiä. (Korhonen & Merisalo 2008, 110 - 111.)

Kunnan osuus yhteisöverosta

Yhteisöverolla tarkoitetaan veroa, jonka yhteisöt maksavat elinkeinotoiminnan tulosta. Nykyisin yhteisövero on 26 % yhteisön verotettavasta tulosta (Valtionvarainministeriö 2011). Verotuksessa yhteisöksi luetaan osakeyhtiöt, osuuskunnat, säästöpankit, sijoitusrahastot, keskinäiset vakuutusyhtiöt, aatteelliset ja taloudelliset yhdistykset, säätiöt ja laitokset. Myös kunta joutuu maksamaan yhteisöveroa sen toisen kunnan alueella harjoittamasta elinkeinotoiminnan tulosta ja alueensa ulkopuolella sijaitsevasta muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tuottamasta tulosta. Kunta ei maksa veroa valtiolle, vain toiselle kunnalle ja seurakunnalle. (Korhonen & Merisalo 2008, 111.)

Yhteisöveroista saatu tuotto jaetaan valtion, kuntien ja seurakuntien kesken. Yleensä nämä jakaantuvat niin, että valtion osuus yhteisöveron tuotosta on 76,22 %, kuntien 22,03 % ja seurakuntien 1,75 %. Verovuosina 2009 - 2011 yhteisöverojen jakaantuminen on kuitenkin seuraavanlainen: valtion osuus 65,42 %, kuntien osuus 32,03 % ja seurakuntien 2,55 %. (Valtionvarainministeriö 2011.) Yhteisöveron osuus yksittäisessä kunnassa määräytyy kyseisen kunnan yritystoimintaerän ja metsäerän summan suhteellisenä osuutena kaikkien kuntien vastaavien lukujen summasta. Kunnan yritystoiminnanera saadaan lisäämällä vero yhden kunnan laskentaerään, jos yrityksellä on toimipaikka vain tässä yhdessä kunnassa. Mikäli yrityksellä on toimipaikka useammassa kunnassa, sen maksama vero lisätään näiden kuntien laskentaeriin yhteisön toimipaikkojen henkilöstömäärien suhteessa. Konserniin kuuluvien yhteisöjen verot

saadaan laskemalla verot yhteen ja lisäämällä ne kyseessä olevien kuntien laskentatietoihin suhteutettuna kyseiseen konserniin kuuluvien yhteisöjen toimipaikkojen henkilöstömääriin. Kunnan metsäerän laskemisen pohjana käytetään kunnittaisia metsän myynnistä saatuja kantorahatuloja. Metsävero-osuuden määrä kuntien yhteisöverosta voi olla vähintään 5 ja enintään 15 prosenttia. (Korhonen & Merisalo 2008, 111.)

Kunnittaiset yhteisöveron jako-osuudet saadaan laskemalla kahden viimeksi valmistuneen verotuksen keskiarvo. Esimerkiksi verovuoden 2009 jako-osuudet saadaan vuosien 2006 ja 2007 keskiarvoista. Tällöin voidaan etukäteen laskea lopullisia osuuksia, joissa lievennetään yhteisöveron vaihteluja vuodesta toiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kunnalle kertyy yhteisöveroa kahden vuoden aikana: verovuonna sekä seuraavan vuoden toukokuun loppuun mennessä maksetuista ennakoiden täydennysmaksuista. (Korhonen & Merisalo 2008, 111.)

Kiinteistövero

Kiinteistöveroa maksetaan kunnassa sijaitsevasta kiinteistöstä. Kiinteistön verotusarvoa käytetään veron perusteena. Se on yleensä 70 % kiinteistön käyvästä arvosta. Käyvällä arvolla rakennuksista puhuttaessa tarkoitetaan rakennuksen jälleenhankintarvoa, josta on vähennetty laissa määrätyt ikävähennykset. Se miten paljon kiinteistöveroa joutuu maksamaan, saadaan kertomalla kiinteistön verotusarvo kunnan määrittämällä kiinteistöveroprosentilla. Kiinteistöverolaki määrittää ne rajat, jonka sisälle kunta voi määrittää oman kiinteistöveroprosenttinsa. (Korhonen & Merisalo 2008, 111 - 112.) Taulukosta 3 nähdään erilaisille kiinteistöille määritellyt veroprosentit vuonna 2010.

TAULUKKO 3. Kiinteistöveroprosentin rajat 2010 (Valtionvarainministeriö 2011)

Prosenttirajat kiinteistöverotuksessa	
Yleinen kiinteistöveroprosentti	0,60 – 1,35
Vakituisen asuinrakennukset kiinteistöveroprosentti	0,32 – 0,75
Muiden asuinrakennusten veroprosentti	Enintään 0,60 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vakituiseen asumiseen käytettyjen rakennusten veroprosentti
Voimalaitosten kiinteistöveroprosentti	Enintään 2,85
Rakentamattoman rakennuspaikan kiinteistöveroprosentti	1,00 – 3,00

Koiravero

Koiraverolain 1. luvun 1§:n mukaan koirasta tulee suorittaa vuosittain koiraveroa kunnalle, jonka alueella koira edellisen verovuoden päättyessä on pysyvästi pidetty. Kunnanvaltuustolla on oikeus päättää tämän veron suorittamisesta kunnassa. Koiraverolain 1. luvun 3§:n mukaan koiravero voi olla suuruudeltaan enintään 50 euroa. Kunnanvaltuusto voi päättää, kuinka paljon kunnan koiravero on. (Laki koiraverosta 590/1979.)

Monikaan kunta ei enää peri koiraveroa. Vuonna 2002 koiraveroa periviä kuntia oli noin sata, mutta vuonna 2008 enää hieman yli kymmenen. Kennelliitto pitää tätä veroa epätasa-arvoisena ja liitto onkin mm. vedonnut useaan otteeseen eduskuntaan koiraverolain kumoamiseksi. (Pihlajasaari 2008.) Koiravero nähdään myös kunnissa vanhentuneena ja epäoikeudenmukaisena. Kuntien mukaan siinä ei ole myöskään taloudellisesti järkeä. Suurimmista kaupungeista koiraveroa kantavat vain Helsinki ja Tampere. (Etelä-Suomen Sanomat 2011.)

3.3 Valtionosuusjärjestelmä ja valtionosuudet

Tämä luku kertoo pääpiirteisesti Suomen valtionosuusjärjestelmän toiminnasta ja valtionosuuksista. En perehdy siihen kovin syvällisesti vaan kerron järjestelmän toiminnan ja pääpiirteet lyhyesti.

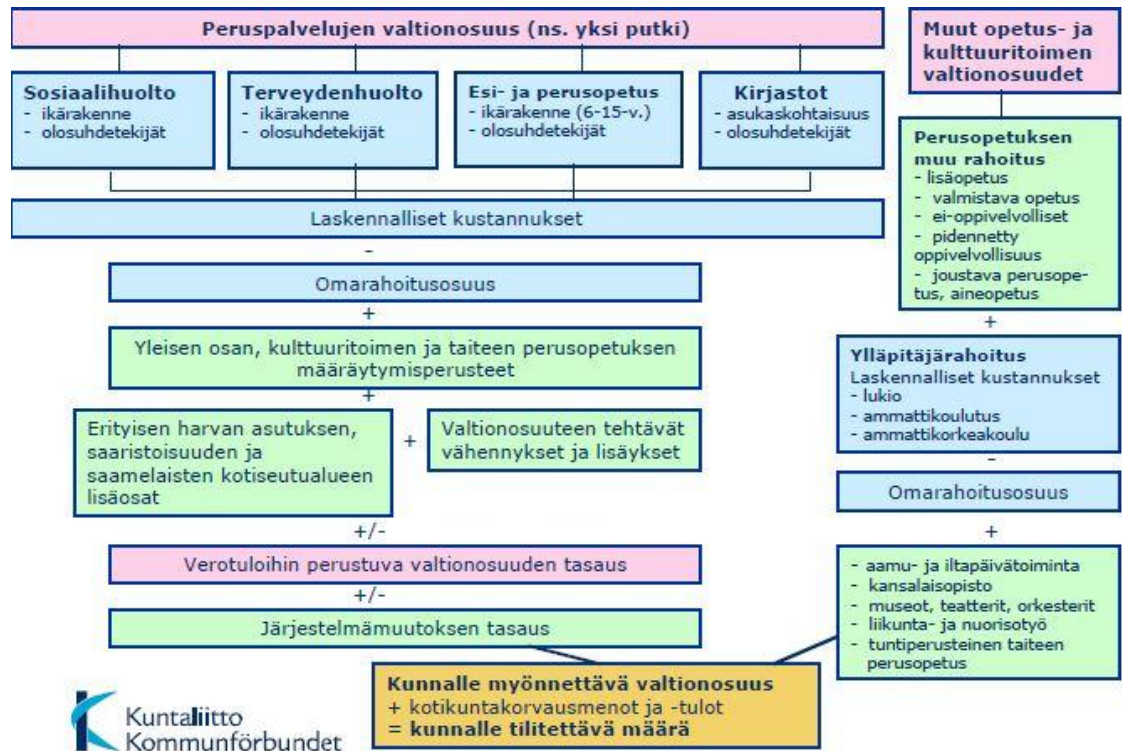
Kunnat saavat osan rahoituksestaan valtiolta valtionosuuksina. Suomen valtionosuusjärjestelmä uudistettiin vuoden 2010 alusta. Silloin siirryttiin ns. yhden putken valtionosuuksiin. Niissä on yhdistetty sosiaali- ja terveydenhuollon, esi- ja perusopetuksen, kirjastojen ja kuntien kulttuuritoimen valtionosuudet sekä myös entinen yleinen valtionosuus. Kokonaisuudessa laskennalliseen valtionosuusjärjestelmään kuuluvat seuraavaksi luetellut osat:

- yleisen osan määräytymisperusteet
- laskennalliset kustannukset sosiaali- ja terveydenhuollosta
- laskennalliset kustannukset esi- ja perusopetuksesta sekä yleisistä kirjastoista
- taiteen perusopetuksen ja yleisen kulttuuritoimen määräytymisperusteet
- erityisen harvan asutukset, saaristolaisuuden ja saamelaisten kotiseutualueen kuntien lisäosien määräytymisperusteet
- tasaukset valtionosuusjärjestelmämuutoksessa
- valtionosuuden lisäykset ja vähennykset
- verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus
- muut opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet
- harkinnanvarainen valtionosuuden korotus.(Kuntaliitto 2011.)

Valtionosuuksien tavoitteena on turvata kuntien tehtävänä olevien julkisten palvelujen tuotanto koko maassa. Niiden avulla pyritään myös tasaamaan kuntien alueellisia eroja. (Valtionvarainministeriö 2011.)

Yhden putken valtionosuudet

Yhden putken valtionosuudet käsittävät yleisen osan korotuksineen (entinen yleinen valtionosuus), sosiaali- ja terveydenhuollon laskennalliset kustannukset, esi- ja perusopetuksen 6 - 15-vuotiaiden ikäluokan mukaan määräytyvät laskennalliset kustannukset ja yleisten kirjastojen laskennalliset kustannukset sekä asukaskohtaisen taiteen perusopetuksen ja kunnan kulttuuritoimen. (Kuntaliitto 2011.) Kuviosta 2 nähdään, mistä uudistetut valtionosuudet koostuvat.

KUVIO 2. Yhden putken valtionosuudet (Kuntaliitto 2011)

Kunnan valtionosuus saadaan, kun kunnan laskennallisista kustannuksista vähennetään yhden putken omarahoitusosuus. Omarahoitusosuus on asukasta kohti yhtä suuri kaikissa kunnissa. Sen jälkeen tähän erotukseen lisätään yleinen osa korotuksineen ja otetaan huomioon harvan asutuksen lisät, valtionosuuksiin tehtävät lisäykset ja vähennykset ja verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus. Sen lisäksi huomioon otetaan vielä valtionosuusjärjestelmän uudistukseen liittyvä järjestelmämuutoksen tasaus, jossa uudistuksen kuntakohtaiset vaikutukset nollataan. (Kuntaliitto 2011.)

Entinen yleinen valtionosuus liitettiin vuoden 2010 alusta osaksi yhden putken valtionosuutta. Sen määräytymisperusteet säilyvät kumminkin uudistuksesta huolimatta ennallaan. Vuonna 2010 yleisen osan perushinta on 30,45 euroa yhtä asukasta kohden. Yleisen osan perushintaan voi saada korotuksia. Tällaisia korotuksia ovat saaristokorotus, syrjäisyyskorotus, taajamarakennekorotus, kielikorotus ja asukasmäärän muutokseen perustuva korotus. (Kuntaliitto 2011.)

Myös sosiaali- ja terveystalvaiden laskennallisten kustannusten määräytymisperusteet pysyivät ennallaan uudistuksesta huolimatta (Kuntaliitto 2011). Niiden käyttökustannukset saadaan laskennallisista tekijöistä, jotka antavat kuvan palvelun tarpeesta tai

ne ovat palvelujen tuotantokustannuksiin vaikuttavia kuntakohtaisia olosuhdetekijöitä. Nämä laskennalliset kustannukset lasketaan viidelle ikäryhmälle ja muutamille kerrointekijöille. Laskennalliset kustannukset ovat kuntakohtaisia. Niitten määrään vaikuttavat kunnan asukasluku, ikärakenne, palvelu- ja jalostusaloilla toimivien osuus työllisestä työvoimasta (työssäkäyntikerroin), työttömyys, vaikeasti vammaisten osuus (vammaiskerroin), lasten huostaanottojen osuus (lastensuojelukerroin), sairastavuus (sairastavuuskerroin) ja kunnan sijainti (syrjäisyys). (Suorto 2008, 34 - 35).

Esi- ja perusopetuksen laskennallisissa kustannuksissa siirryttiin uudistamisen myötä ns. ylläpitämijärjestelmästä kotikunnan mukaisiin ikäluokan perusteella määräytyviin valtionosuuksiin. Tämän lisäksi otettiin käyttöön myös keskitetysti laskettavat ja maksettavat kotikuntakorvaukset. Vuoden 2010 esi- ja perusopetuksen perushinta on 6 604,64 euroa 6 - 15-vuotiasta asukasta kohti. Tähän sisältyy myös 2,6 %:n indeksikorotus. Esi- ja perusopetuksen laskennalliset kustannukset koostuvat perusosasta ja korotusosasta. Perusosa saadaan kertomalla luku 0,77 perushinnalla ja oppilasmäärällä painotettuna. Tähän lisätään korotukset, jotka saadaan kertomalla perushinta oppilasmäärällä painotettuna ja lisäksi tämä kerrotaan vielä enintään kuudella korotuskertoimella, jotka ovat

- asukastiheys, jos se on alle 40 as/km² ja siihen saatava lisäkorotus, jos asukastiheys alle 4 as/km²
- kaksikielisyys
- saaristolaisuus, johon on saatavissa korkeampi korotus, jos yli puolet asukkaista on ilman kiinteää tieyhteyttä mantereeseen
- 13 - 15-vuotiaiden osuus
- ruotsinkielisyys ja
- vieraskielisyys. (Kuntaliitto 2011.)

Osaa perusopetukseen liittyvää rahoitusta ei voida ohjata ikäluokk pohjaisen järjestelmän kautta. Tämän takia osa rahoituksesta maksetaan oppilas- ja ylläpitäjäkohtaisesti opetusministeriön päätöksien pohjalta yhden putken järjestelmän yhteydessä. (Kuntaliitto 2011.)

Yleisistä kirjastoista, taiteen perusopetuksesta ja yleisestä kulttuuritoimesta saadaan myös valtionavustuksia. Yleisen kirjastojen perushinta on 54,63 euroa asukasta kohti. Ne kunnat, joiden asukastiheys on enintään kaksi ja kunnat, jotka ovat saaristokuntia

saavat perushintaan 20 % korotuksen. Perushintaan 10 % korotuksen saa ne kunnat, joissa asukastiheys on kahden ja viiden välillä. Jos kunnassa järjestetään taiteen perusopetusta, sen laskennallinen peruste saadaan kertomalla asukasmäärä perushinnalla. Vuonna 2010 perushinta on 1,40 euroa/asukas. Yleisen kulttuuritoimen määräytymisperuste lasketaan kertomalla asukasmäärä yleisen kulttuuritoimen perushinnalla, joka vuonna 2010 on 3,50 euroa/asukas. (Kuntaliitto 2011.)

4 KUNNAN TILINPÄÄTÖS

Kunnan tai kuntayhtymän täytyy tilinpäätöksessään antaa oikea ja riittävä kuva toiminnastaan ja taloudesta. Tilinpäätöksen kokonaisuus muodostuu tasekirjasta ja tilinpäätöstä varmentavista asiakirjoista. (Kuntaliitto 2009). Kunnan tilinpäätöskokonaisuuden rakenne käy ilmi liitteestä 1.

Kuntalain 8. luvun 68 §:n mukaisesti kunnan tilinpäätös sisältää taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja niiden liitteenä olevat tiedot. Tilinpäätökseen kuuluu myös talousarvion toteutumisvertailu ja toimintakertomus. Kuntakonsernin tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä myös konsernitilinpäätös. (Kuntalaki 365/1995.)

4.1 Tilinpäätöksen laadinta

Kunnan tilinpäätöstä laadittaessa noudatetaan sekä kuntalain että soveltuvin osin kirjanpitolain- ja asetuksen säännöksiä. Täten kuntalaki on erityislain asemassa kirjanpitolakiin nähden. Siltä osin kuin mainittujen lakien säännökset poikkeavat toisistaan, noudatetaan kunnan tilinpäätöksen laatimisessa kuntalakia. Samoin konsernitilinpäätöksen laadinnassa käytetään soveltuvin osin kirjanpitolakia. Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeissa annetaan ohjeet miten kunnan tilinpäätöslaskelmat laaditaan. (Kuntaliitto 2009a.)

Kunnan tilikausi on kalenterivuoden pituinen. Kunnanhallituksen tulee laatia tilikauden tilinpäätös tilikautta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä ja annettava se tilintarkastajien tarkastettavaksi. Tilintarkastuksen jälkeen se tulee saattaa valtuuston käsiteltäväksi kesäkuun loppuun mennessä. (Kuntaliitto 2009a.)

Kunnan tilinpäätös ja siihen liittyvät asiakirjat ovat julkisia sen jälkeen, kun tilinpäätös on allekirjoitettu. Tuloslaskelman, rahoituslaskelman, taseen ja niiden liitetietojen lisäksi myös tase-erittelyt ja liitetietojen erittelyt ovat julkisia siltä osin kuin ne eivät sisällä salassa pidettävää tietoa. Kunnan tasekirja tulee säilyttää pysyvästi. Muiden tilinpäätösasiakirjojen säilyttämisessä noudatetaan kirjanpitolakia eli kirjanpitokirjat tulee säilyttää vähintään 10 vuotta tilikauden päättymisestä. (Kuntaliitto 2009a.)

4.2 Tuloslaskelma

Kunnan tulee sisällyttää tilinpäätökseen tuloslaskelma ja sen liitetiedot. Kunnassa ja kuntayhtymässä tuloslaskelman tehtävä on osoittaa, riittääkö tuottoina saatu tulo-rahoitus kunnan tai kuntayhtymän palvelujen tuottamisesta aiheutuneiden kulujen kattamiseen. Tuloslaskelmasta hyötyvät sekä kunnan oma johto että eri sidosryhmät, jotka varojen käyttöä valvoessaan ja tulonsiirtoihin perustuvan rahoituksen tarvetta arvioi-nessaan joutuvat muodostamaan käsityksen siitä, millainen kunnan ja kuntayhtymän talous on. (Kuntaliitto 2010.) Tuloslaskelman rakenne käy ilmi liitteessä 2.

Toiminnan tuotot ja kulut jaotellaan kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelmakaavassa tuotto- ja kululajeittain. Riippumatta siitä, miten kunta tai kuntayhtymä on organisoi- nut toimintansa, tulee tuloslaskelma laatia annetun tuloslaskelmakaavan mukaisesti. Tehtävittäin ja hankkeittain jaotellut toiminnan tuotot ja kulut voidaan esittää talous- arvion toteutumisvertailussa. (Kuntaliitto 2010.)

Liikelaitosten ja muiden nettobudjetoitujen yksiköiden tuotot ja kulut kirjataan brutto- perusteisesti kunnan tuloslaskelman vastaaviin tuotto- ja kulueriin. Tämän lisäksi lii- kelaitosten tulee laatia soveltuvin osin kirjanpitoasetuksen liikekaavaa noudattava erillinen tuloslaskelma. Kunnan tuloslaskelman liitetiedot sisältävät liikelaitoksen tu- loslaskelman. (Kuntaliitto 2010.)

4.3 Tase

Kunnan tulee sisällyttää myös tase ja sen liitetiedot tilinpäätökseensä. Taseen tehtävä- nä on kuvata tilinpäätöspäivän taloudellista asemaa. Jokaisesta taseen erästä on esitet- tävä edellisen tilikauden vastaava vertailutieto. Jos taseen erittelyä on jostain syystä muutettu, on vertailutietoa mahdollisuuksien mukaan oikaistava. Vertailutietoa tulee

oikaista myös jos vertailutieto ei muun syyn takia ole käyttökelpoinen. (Kuntaliitto 2006a.) Liitteestä 3 nähdään kuinka kunnan tase rakentuu.

Kun tasetta laaditaan, tulee noudattaa hyvää kirjanpitoa. Jokainen tili tulee pitää jatkuvasti sisällöltään samana. Tilin sisältöä voidaan kuitenkin muuttaa, jos toiminta kehittyy, tililuettelo muuttuu tai sille on jokin muu erityinen syy. Kunnalla tulee olla jokaiselta tilikaudelta kirjanpitotileistä selkeä ja eritelty tililuettelo. Liiketapahtumat kirjataan kirjanpitoon siten, että kirjausten yhteys tositteesta tuloslaskelmaan ja taseeseen voidaan todeta vaikeuksitta. Taseen ja sen liitetietojen tulee olla selkeät ja sen on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus tilinpäätöksen kanssa. (Kuntaliitto 2006a.)

Tilinpäätöstä laadittaessa tulee noudattaa varovaisuuden periaatetta, jonka mukaan mm. menot tulee kirjata riittävän suurina ja vastaavasti aktivoinnit on tehtävä kriittistä harkintaa käyttäen. Tasetta laadittaessa varovaisuus edellyttää sitä, että tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa tulee ottaa huomioon mm. vain tilikaudella toteutuneet voitot, kaikki poistot ja arvonalentumiset vastaavista ja velkojen arvonalentumiset. Näiden lisäksi huomioon tulee ottaa kaikki aikaisempiin tilikausiin liittyvät, ennakoitavissa olevat ja mahdolliset menetykset, vaikka ne saataisiinkin tietoon vasta tilikauden päättymisen jälkeen. (Kuntaliitto 2006a.)

4.4 Rahoituslaskelma

Rahoituslaskelma on melko keskeinen osa kunnan ja kuntayhtymän talousarviota ja tilinpäätöstä. Rahoituslaskelmasta nähdään kuinka paljon kunnan toiminnan ja sen investointien rahavirta on ylijäämäinen tai alijäämäinen. Rahoituksen rahavirta osoittaa, miten kunta on rahoituksellisesti kattanut toiminnan rahavirran alijäämän tai miten kunta on käyttänyt ylijäämän rahoitusaseman ja investointien muuttamiseen. (Kuntaliitto 2006b.) Liitteestä 4 käy ilmi kunnan rahoituslaskelman rakenne.

Tuloslaskelma ja rahoituslaskelma kuvaavat kunnan ja kuntayhtymän kokonaistaloutta. Rahoituslaskelma ja sen liitetiedot ovat osa kunnan tilinpäätöstä ja ne täydentävät tuloslaskelman, taseen ja niiden liitetietojen antamaa kuvaa tulorahoituksen riittävästä, investoinneista, sijoituksista, pääomarahoituksesta ja rahoitusaseman muutoksista. (Kuntaliitto 2006b.)

Kunnan rahoituslaskelmassa osoitetaan erikseen toiminnan ja investointien rahavirrat, jotka käsittävät tulorahoituksen ja investointierät. Toiminnan rahavirta osoittaa, miten kunta on pystynyt tilikautensa aikana käyttötalouden avulla saamaan rahavaroja toimintaedellytysten säilyttämiseen, uusien investointien tekemiseen ja lainojen takaisinmaksuun ilman turvautumista ulkopuolisiin rahoituslähteisiin. Investointien rahavirrasta käy ilmi, miten kunta on käyttänyt rahavaroja palvelutuotannon edellytyksiensä järjestämiseen ja tulevan rahavirran kerryttämiseksi pitkällä aikavälillä. Rahoituksen rahavirrat kertovat antolaina- ja muiden saamisten, toimeksiantojen varojen ja pääomien, vaihto-omaisuuden sekä oman ja vieraan pääoman muutokset kunnan tilikauden aikana. Rahoituksen rahavirtalaskelmassa esitetään ensin antolainojen ja lainakannan muutokset, koska rahoituksen rahavirta tulee käydä ilmi erikseen rahoituslaskelmasta. Taseessa laskettu rahavarojen muutos vastaa samaa asiaa kuin toiminnan ja investointien sekä rahoituksen rahavirtojen yhteenlaskettu muutos. (Kuntaliitto 2006b.)

Kunnan rahoituslaskelma on suoriteperusteisesti laadittu. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, että myyntituloja ja ostomenoja ei vuosikatteessa oikaista myyntisaamisilla tai ostovelvoilla vaan oikaisu tapahtuu vasta muiden maksuvalmiuteen vaikuttavien erien muutoksissa rahoituksen rahavirtalaskelmassa. Myös rahoituslaskelmassa olevat tase-erien lisäykset ja vähennykset perustuvat suoriteperusteisesti kirjattuihin tuloihin ja menoihin. (Kuntaliitto 2006b.)

4.5 Liitetiedot

Liitetiedoilla tarkoitetaan taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman liitteenä olevia tietoja. Liitetiedot tulee sisällyttää tilinpäätökseen ja niiden sisällöstä säädetään kirjanpitoa laissa ja -asetuksessa. Niiden tarkoituksena on täydentää tilinpäätösinformaatiota laskelmien muodossa oikean ja riittävän kuvan antamiseksi toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Kuntajaoston rahoituslaskelman ohjeessa ei vielä toistaiseksi ole esitetty vaatimusta, että rahoituslaskelmista pitäisi antaa myös liitetiedot. Jos kunta esittää tilinpäätöksessä rahoituslaskelmaan liittyviä liitetietoja, ne tulee sijoittaa vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevien liitetietojen jälkeen. Myös liitetietojen tulee olla selkeitä ja muodostaa tilinpäätöksen kanssa yhtenäinen kokonaisuus. Liitetietoina tulee selittää myös yleisistä tilinpäätösperiaatteista tehtyjä poikkeuksia, poikke-

usten perusteita sekä niiden vaikutusta kunnan toimintaan ja talouteen. (Kuntaliitto 2009b.)

Kunnan tilinpäätöksen liitetiedot ryhmitellään tilinpäätöksen laatimista, tuloslaskelmaa, taseen vastaavia ja vastattavaa, vakuutuksia ja vastuusitoumuksia, henkilöstä sekä konsernitilinpäätöstä koskeviin liitetietoihin. Kunnan tai kuntayhtymän liikelaitoksen liitetiedot yhdistetään kunnan tai kuntayhtymän tilinpäätöksen liitetietoihin. Kunnan tai kuntayhtymän liikelaitoksen on kuitenkin laadittava erillistilinpäätös, joka sisältää taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja niiden liitetiedot sekä myös talousarvion toteutumisvertailun ja toimintakertomuksen. (Kuntaliitto 2009b.)

4.6 Toimintakertomus ja talousarvion toteutumisvertailu

Toimintakertomus yhdessä tilinpäätöksen kanssa varmistavat, että tilinpäätöksen lukija saa kunnan ja kuntayhtymän tuloksesta ja taloudesta oikean ja riittävän kuvan. Toimintakertomuksen lisäksi kunta tai kuntayhtymä voi laatia kuntalaisille ja muille kunnan sidosryhmille jaettavan vuosikertomuksen, joka on suppeampi sisällöltään kuin toimintakertomus. Toimintakertomukseen tulee sisällyttää myös kunnan johdon selonteko kunnan sisäisen valvonnan tilasta ja olennaisimmista kehitystarpeista. Kuntakonsernin johdon tulee tehdä myös vastaava selonteko konsernin osalta. (Kuntaliitto 2009a.)

Kuntalaissa säädetään toimintakertomuksen sisällöstä. Kunnan toimintakertomus koostuu toiminnan ja talouden kokonaistarkastelusta sekä talousarvion toteutumisvertailusta. Kokonaistarkastelu käsittää olennaiset tapahtumat kunnan toiminnassa ja taloudessa sekä tilikauden tuloksen muodostumisen, toiminnan rahoituksen, rahoitusaseman ja siinä tapahtuneet muutokset. (Kuntaliitto 2009a.)

Talousarvion toteutumisvertailu on melko tärkeä osa kunnan tilinpäätöstä. Se esittelee erikseen käyttötalouden ja investointien toteutumisen sekä tuloslaskelma- ja rahoitusosien toteutumisen. Tavoitteiden toteutuminen voidaan esittää tehtävittäin joko toimintakertomuksessa tai talousarvion toteutumisvertailussa. Strategiset tavoitteet, jotka koskevat koko kuntaa esitetään yleensä toimintakertomuksessa. Toimintakertomuksessa voidaan esittää myös määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen tehtävittäin tai niistä voidaan tehdä erillinen yhdistelylaskelma. Tuloslaskelma- ja rahoitusosien ta-

voitteiden toteutuminen esitetään laskelmamuodossa. Toteutumisvertailut tulevat rajata niihin tietoihin, jotka ovat talousarviossa asettamien tavoitteiden, määrärahojen ja tuloarvioiden seurannan kannalta välttämättömiä. (Kuntaliitto 2009a.)

4.7 Konsernitilinpäätös

Kuntaa ja sen tytäryhtiöiden muodostamaa taloudellista kokonaisuutta kutsutaan kuntakonserniksi. Kuntakonsernin emoyhteisö on se kunta, joka laatii konsernitilinpäätöksen. Kuntakonsernin tytäryhtiöksi lasketaan ne osakeyhtiöt, kuntayhtymät, liikelaitoskuntayhtymät, yhdistykset ja muut yhteisöt ja säätiöt, joissa kunnalla tai kuntayhtymällä yksin tai yhdessä muiden kuntakonserniin kuuluvien yhteisöjen kanssa on määräysvalta. Määräysvalta voi perusta äänenemmistöön tai muuhun tosiasialliseen määräysvaltaan. (Kuntaliitto 2009c.)

Kuntalaki velvoittaa kunnan, joka tytäryhteisöineen muodostaa kuntakonsernin, laatimaan ja sisällyttämään tilinpäätökseensä konsernitilinpäätöksen. Kunnan konsernitilinpäätös sisältää konsernituloslaskelman, konsernitaseen, konsernin rahoituslaskelman sekä niiden liitetiedot. Konsernituloslaskelma osoittaa kuntakonsernin tulorahoituksen riittävyyden ja toiminnan taloudellisen tuloksen. Konsernitase käsittää kuntakonsernin taloudellisen aseman ja siitä selviää samalla konserniyhteisöjen varat, velat ja vastuut ulkopuoliselle. Konsernin rahoituslaskelmasta saadaan selville kuntakonsernin varojen hankinta ja niiden käyttö tilikauden aikana. (Kuntaliitto 2009c.)

Kunnan konsernitilinpäätös laaditaan konserniyhteisöjen taseiden, tuloslaskelmien ja niiden liitetietojen yhdistelmänä. Tämän lisäksi konsernitilinpäätökseen yhdistetään rivi riviltä peruspääoman jäsenosuuksien mukaisessa suhteessa niiden kuntayhtymien ja liikelaitoskuntayhtymien tase, tuloslaskelma ja liitetiedot, jossa kunta on jäsenenä. Konsernitilinpäätöksen tulee sisältää myös edellisen tilivuoden vertailutiedot konsernituloslaskelmasta, konsernitaseesta ja konsernin rahoituslaskelmasta. (Kuntaliitto 2009c.)

Kunnat, joilla on liikevaihdoltaan merkittäviä tytäryhteisöjä tai jolla tytäryhteisöjen osuus konsernitaseesta on merkittävä, ovat velvollisia laatimaan täydellisen konsernitilinpäätöksen. Konsernituloslaskelma ja rahoituslaskelma voidaan jättää laatimatta, jos sekä päättyneellä tilikaudella että sitä edeltäneellä tilikaudella tytäryhteisöjen yh-

teenlaskettu liikevaihto on alle 200 000 euroa. Konsernituloslaskelma ja rahoituslaskelma ovat kuitenkin laadittava, jos sekä päättyneellä tilikaudella että edeltäneellä tilikaudella tytäryhteisöjen yhteenlaskettu arvo on yli yhden kolmasosan kuntakonsernin päättynyttä tilikautta edeltäneen tilikauden tasearvosta. Kunnat, joilla ei ole liikevaihdoltaan merkittäviä tytäryhteisöjä eikä tytäryhteisöjen osuus konsernitaseesta ole merkittävä tarvitsee laatia vain konsernitase ja sen liitetiedot. Vaikka kunnalla ei ole tytäryhteisöjä mutta se on jäsen jossain kuntayhtymässä tai liikelaitoskuntayhtymässä, on perusteltua kuitenkin laatia konsernitaseen ja sen liitetiedot käsittävä konsernitilinpäätös. (Kuntaliitto 2009c.)

5 KUNNAN TILINPÄÄTÖKSEN TUNNUSLUVUT

Kuntien tilinpäätöksiä tulkitsemalla saadaan selville kuntien yleinen taloudellinen tilanne ja miten se on menneinä vuosina kehittynyt. Samalla voidaan myös vertailla eri kuntia toisiinsa. Tämän takia kuntien tilinpäätöksen tulkinnan rooli onkin kasvanut nykypäivänä. Tilinpäätöksen tulkintaa helpottavat tilinpäätöksestä laskettavat tunnusluvut. Tunnukslukujen laskentakaavat ovat esitelty kirjanpitolautakunnan kuntajaoston toimintakertomusta ja tilinpäätöstä koskevassa yleisohjeessa, joka hyväksyttiin vuonna 2008. Tunnukslukujen on oltava johdettavissa tilinpäätöslaskelmista. Tunnuksluvut voidaan jakaa neljään eri osaan, jotka ovat tuloslaskelman tunnuksluvut, rahoituslaskelman tunnuksluvut, taseen tunnuksluvut ja konsernitilinpäätöksen tunnuksluvut. (Lepänen 2008.)

Seuraavissa kappaleissa esitellään kunnan tunnuksluvut. Niiden laskemiskaavat ovat nähtävissä liitteessä 5. Kuntakonsernin tunnuksluvut ja niiden laskukaavat ovat melko samanaikaiset kuin normaalin kunnan, joten en käy niitä enää läpi.

5.1 Tuloslaskelman tunnuksluvut

Tuloslaskelma kuvaa kunnan tilikauden tuloksen muodostumista. Tuloslaskelman välituloksena saadaan kunnan toimintakate, joka saadaan toimintatuottojen ja -kuluksen erotuksena. Se kertoo verorahoituksen osuuden toiminnan kuluista. Kuntayhtymässä, jossa ei ole verorahoitusta, toimintakatteen tulee olla ylijäämäinen. (Kuntaliitto 2009a.)

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista

Maksurahoituksen osuutta toimintamenoista kuvataan tunnusluvulla toimintatuotot prosenttia toimintakuluista. Tämän tunnusluvun arvoon vaikuttavat kunnan koko, toimintojen yhtiöittäminen, liikelaitostaminen ja oppilaitosten ylläpitäminen. (Kuntaliitto 2009a.)

Vuosikate prosenttia poistoista

Vuosikate kertoo tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikatetta pidetään keskeisimpänä katelukuna kun arvioidaan tulorahoituksen riittävyttä. Perusoletuksena on, että jos vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, on kunnan tulorahoitus riittävä. Vuosikatteen ja poistojen vertailua kuvaavana tunnuslukuna käytetään vuosikate prosenttia poistoista. Kun tunnusluvun arvo on 100 %, voidaan olettaa kunnan tai kuntayhtymän tulorahoituksen olevan riittävä. Tätä voidaan pitää pätevänä kuitenkin vain silloin, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investointitaso voidaan määrittää voimassa olevasta investointisuunnitelmasta, jonka aikajänne on riittävä keskimääräisen investointitason osoittamiseen. Kun vuosikate ylittää poistot, tulorahoitus on ylijäämäinen ja päinvastoin, jos vuosikate alittaa poistot, on tulorahoitus alijäämäinen. Nämä pitävät myös paikkaansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Vuosikatteen ollessa negatiivinen, kunnan tulorahoitus on heikko. (Kuntaliitto 2009a.)

Vuosikate euroa/asukas

Tunnuslukua vuosikate euroa/asukas käytetään yleisesti arvioimaan tulorahoituksen riittävyttä. Tämä tunnusluku saadaan jakamalla edellä mainittu keskimääräinen vuotuinen investointitaso kunnan asukasmäärällä. Asukasmääränä tunnusluvussa käytetään sitä asukaslukua, joka kunnassa oli tilikauden lopussa. Kuntayhtymissä tätä tunnuslukua ei käytetä. Tätä tunnuslukua ei voi myöskään laskea keskimääräisenä, kaikkia kuntia koskevana tavoitearvona. Kun kunnan talouden tasapainoa ja liikkumavaraa verrataan muihin kuntiin, tulee ottaa huomioon erot kuntien veroprosenteissa, sillä

riittävät tulorahoitus voi olla saavutettu erilaisella vertailurasitteella. (Kuntaliitto 2009a.)

Tilikauden tulos saadaan tilikauden jaksotettujen tulojen ja menojen erotuksena. Se joko lisää tai vähentää kunnan omaa pääomaa. Tulokseen saattaa vaikuttaa satunnaiset tuotot tai kulut, mistä syystä tulorahoituksen riittävyyden arviointia ei voida määrittellä sen perusteella. Tilikauden tuloksen jälkeen tuloslaskelmassa esitetään poistoero- ja tuloksenkäsittelyerät eli tilinpäätössiirrot. Tilikauden ylijäämäinen tulos voidaan siirtää varauksiin, rahastoida tai liittää tilinpäätöstä seuraavan vuoden tilinpäätöksessä edellisiltä vuosilta kertyneeseen yli- tai alijäämään. (Kuntaliitto 2009a.)

5.2 Rahoituslaskelman tunnusluvut

Rahoituslaskelmassa esitetään kunnan toiminnan rahoitus tilikauden aikana. Siinä kerrotaan erikseen tulorahoituksen ja investointien nettomäärä ja rahoitustoiminnan, oman pääoman ja maksuvalmiuden muutosten nettomäärä. (Kuntaliitto 2009a.)

Investointien tulorahoitus

Tunnusluku investointien tulorahoitus osoittaa kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Kun tunnusluku vähennetään sadasta, saadaan se prosenttiosuus, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella. Pääomarahoituksella tarkoitetaan pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntiä, lainaa tai rahavarojen vähentämistä. Investointien omahankintameno tarkoittaa rahoituslaskelman investointimenoja, joista vähennetään rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet. (Kuntaliitto 2009a.)

Pääomamenojen tulorahoitus

Pääomamenojen tulorahoitus kertoo vuosikatteen prosenttiosuuden investointien omahankintamenojen, antolainojen nettolisäyksen ja lainanlyhennysten yhteismäärästä. Jos antolainojen lyhennykset ovat lainanantoa suuremmat, voi antolainojen nettolisäys olla kaavassa myös negatiivinen. Lainanlyhennyksillä tarkoitetaan rahoituslaskelman pitkäaikaisten lainojen lyhennyksiä. (Kuntaliitto 2009a.)

Lainanhoitokate

Lainanhoitokate osoittaa kuinka riittävä kunnan tulorahoitus on vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Jos kunnan lainakannasta enemmän kuin 20 % muodostuu kertalyhentävistä lainoista, otetaan lyhennyksen määräksi tunnuslukua laskettaessa laskennallinen vuosilyhennys, joka saadaan jakamalla lainakanta 31.12 kahdeksalla. Jos tunnusluku on arvoltaan 1 tai suurempi, kunnan tulorahoitus on riittävä lainojen hoitoon. Jos tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan ottamaan lisälainaa vieraan pääoman hoitoon, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja. Tunnuslukua tulee tarkastella useamman vuoden jaksolta saadakseen luotettavamman kuvan kunnan lainanhoitokyvystä. Jos tunnusluvun arvo on yli 2, on kunnan lainanhoitokyky hyvä. Jos tunnusluku saa arvon 1-2, on kunnan lainanhoitokyky tyydyttävä ja jos arvo on alle 1, kunnan lainanhoitokyky on heikko. (Kuntaliitto 2009a.)

Kassan riittävyys

Kunnan maksuvalmiutta kuvaava tunnusluku on kassan riittävyys päivissä. Tunnusluku osoittaa, monenko päivän kassasta maksut voidaan suorittaa kunnan rahavaroilla. Rahavarioihin kuuluu rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset. Kassasta maksut kootaan tuloslaskelman valmistuksesta omaan käyttöön, korkokuluista ja muista rahoituskuluista sekä rahoituslaskelman investointimenoista, antolainojen lisäyksestä ja pitkäaikaisten lainojen vähennyksestä. (Kuntaliitto 2009a.)

5.3 Taseen tunnusluvut

Tase kuvaa kunnan rahoituksen rakennetta. Taseesta saadut tunnusluvut kuvaavat kunnan omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta. (Kuntaliitto 2009a.)

Omavaraisuusaste

Omavaraisuusasteella mitataan kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä aikavälillä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitteena voidaan pitää kuntatalouden keskimääräistä 70 % omavaraisuutta. Kuntataloudessa 50 % tai sitä alempi omavaraisuusaste tarkoittaa merkittävän suurta velkarasitetta. Kun-

tayhtymissä, joissa on paljon välitettäviä varoja, saattaa omavaraisuusaste olla huomattavasti alempi. (Kuntaliitto 2009a.)

Suhteellinen velkaantuneisuus

Suhteellinen velkaantuneisuus osoittaa sen, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnuslukua laskettaessa käyttötulot saadaan tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista. Suhteellinen velkaantuneisuus on tunnuslukuista omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi, kun kuntia verrataan toisiinsa. Se on käyttökelpoisempi, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden iällä, niiden arvostuksella tai poistomenetelmällä ei ole vaikutusta tunnusluvun arvoon. Mitä pienemmän arvon tunnusluku saa, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella. (Kuntaliitto 2009a.)

Kertynyt ylijäämä (alijäämä) ja kertynyt ylijäämä (alijäämä)/asukas

Kertynyt ylijäämä kertoo, kuinka paljon kunnalla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana tai kuinka paljon kunnalle on kertynyt alijäämää, joka sen pitää kattaa tulevina vuosina. Kertynyt ylijäämä euroa per asukas kertoo asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan alijäämän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvuoden päättymispäivän asukasmäärää. (Kuntaliitto 2009a.)

Lainakanta 31.12 ja lainakanta/asukas

Kunnan lainakanta tarkoittaa kunnan korollista vierasta pääomaa. Asukaskohtainen lainamäärä saadaan jakamalla lainakanta tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä. Kuntayhtymässä ei lasketa asukaskohtaista lainamäärää. (Kuntaliitto 2009a.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta ja tutkimusmenetelmistä. Ensin kerrotaan mitä tutkimusmenetelmiä opinnäytetyössä käytettiin ja sitten yleistä tietoa

tutkimusmenetelmistä. Tämän jälkeen kerrotaan mitä aineistoa opinnäytetyössä käytettiin ja miten se analysoitiin.

6.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Enonkosken taloudellinen tila on muuttunut vuosina 2006 – 2009 ja millainen se on tänä päivänä. Enonkosken kunnan taloudellista tilaa tullaan myös vertaamaan kahteen muuhun kuntaan. Kuntien vertailu tehdään kahden vuoden ajalta eli vuosilta 2008 ja 2009. Näiden kahden vuoden avulla voidaan jo nähdä, miten kuntien talous eroaa toisistaan.

Tutkimuksen toteuttamisessa käytetään sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen aineisto kerätään käyttämällä kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, sillä tutkimuksen aineistona olivat kuntien tilinpäätökset. Enonkosken kunnan tulevaisuutta käsitellessä aineistona oli vuoden 2010 tilinpäätös. Kunnan tulevaisuuteen liittyen esitin myös muutaman kysymyksen Enonkosken hallintopäällikölle sähköpostin välityksellä. Tutkimuksen tuloksia analysoidaan käyttämällä kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, sillä tutkimuksen havaintoaineisto koostuu pääasiassa lukumääristä ja prosenttiosuuksista. Havaintoaineisto perustuu myös numeeriseen mittaamiseen ja päätelmät niistä tehdään tilastolliseen analysointiin perustuen.

Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvantitatiivista tutkimusta voidaan nimetä myös määrälliseksi tai tilastolliseksi tutkimukseksi. Kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä voidaan selvittää lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä asioita. Samalla voidaan tutkia eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkittavassa asiassa tapahtuneita muutoksia. Tämä edellyttää riittävän suurta otosta. (Heikkilä, 2001, 16.) Kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisimmät piirteet ovat

- aiemmista tutkimuksista saatavat johtopäätökset ja teoriat
- olettamuksien esittäminen
- käsitteiden määrittäminen
- aineiston keruun suunnitelmat tehtävä siten, että havaintoaineisto soveltuu numeeriseen mittaamiseen

- tutkittavien henkilöiden valinta, joka tapahtuu määrittelemällä perusjoukko, josta otetaan otos
- muuttujien muuntaminen taulukkomuotoon ja aineiston muuntaminen tilastollisesti käsiteltävään muotoon
- päätelmän tehdään tilastolliseen analysointiin perustuen (Hirsjärvi ym. 2005, 131).

Kvantitatiivisen tutkimuksen aineisto kerätään käyttämällä yleensä standardoituja tutkimuslomakkeita, joissa on valmiit vastausvaihtoehdot. Tarvittavat tiedot voidaan kerätä myös muiden tekemistä valmiista tilastoista, rekistereistä tai tietokannoista. Asiat voidaan kuvata numeeristen suureiden avulla ja tuloksista voidaan tehdä taulukoita tai kuvioita. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan yleensä selvitettyä olemassa oleva tilanne, mutta ei pystytä riittävästi selvittämään, mitkä ovat tilanteeseen johtavat syyt. (Heikkilä 2001, 16 - 18.)

Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään sen käyttäytymisen ja päätösten syitä. Siinä on pieni otoskoko ja tutkittavat valitaan harkinnanvaraisesti. Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. (Heikkilä 2001, 16.) Kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisimpiä piirteitä ovat

- kokonaisvaltainen tiedon hankinta
- aineiston kerääminen todellisissa tilanteissa ja laadullisia metodeja käyttäen
- tiedon keruu perustuu omiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittavien kanssa
- aineiston monipuolinen ja yksityiskohtainen tarkastelu
- kohdejoukon valinta tarkoituksen mukaisesti, ei satunnaisotoksella
- tutkimuksen joustava toteutus
- tapauksien ainutlaatuinen käsittely ja sen mukainen aineiston tulkinta (Hirsjärvi ym. 2005, 155).

Aineisto kerätään kvalitatiivisessa tutkimuksessa vähemmän strukturoidusti kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aineisto on usein myös tekstimuotoista ja se voi olla tutkimusta varten kerättyä tai muuta varten tuotettua kirjallista, kuvallista tai äänimateriaalia. Perinteisten lomakehaastattelujen lisäksi, kvalitatiivisessa tutkimuksessa

voidaan kerätä tietoa keskusteluomaisilla haastatteluilla, teemahaastatteluilla tai ryhmähaastatteluilla. (Heikkilä 2001, 17.)

6.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineistona oli Enonkosken kunnan vuosien 2006 – 2009 tilinpäätökset, Puumalan kunnan vuoden 2009 tilinpäätös ja Kyyjärven vuoden 2009 tilinpäätös. Enonkosken kunnan tilinpäätökset on hankittu Enonkosken kunnalta. Vertailukuntien Puumalan ja Kyyjärven tilinpäätökset on hankittu kuntien kotisivuilta. Enonkosken kunnan tulevaisuutta pohtiessa aineistona käytettiin vuoden 2010 tilinpäätöstä ja Enonkosken kunnan hallintopäällikön kanssa lähetettyjä sähköpostiviestejä.

Aineisto analysointiin siten, että tilinpäätöksistä saatiin taloudellisia tunnuslukuja, jotka mittaavat mm. tulorahoituksen riittävyyttä, toiminnan rahoittamista ja rahoituksen rakennetta. Enonkosken kunnan kohdalla nämä tunnusluvut taulukoitiin vuosilta 2006 – 2009 ja niistä näkee miten ne ovat kehittyneet Enonkosken kunnassa. Tunnuslukujen muutoksien syihin sai tietoa muualta tilinpäätöksestä. Näiden kaikkien tunnuslukujen avulla voitiin analysoida miten Enonkosken kunnan taloudellinen tila on kehittynyt näiden neljän vuoden aikana.

Enonkosken kunnan taloutta verrattiin myös Puumalan ja Kyyjärven kuntaan. Puumala sijaitsee Etelä-Savossa niin kuin Enonkoskikin. Kyyjärvi sijaitsee Keski-Suomen maakunnassa. Vertailukunniksi yritin valita mahdollisimman samantyyppiset kunnat, jotta vertailu olisi totuudenmukainen. Pinta-aloiltaan ja asukasluvuiltaan kunnat ovat suurin piirtein samankokoisia, mutta Puumala on muita kuntia hieman suurempi. Näistä kaikista kolmesta kunnasta taulukoitiin myös tilinpäätöksistä saatavat tunnusluvut ja niiden avulla selvitettiin miten kuntien talous eroaa toisistaan.

Enonkosken kunnan tulevaisuuden ja sen haasteiden ennustamisen apuna käytettiin juuri valmistunutta kunnan vuoden 2010 tilinpäätöstä. Apuna käytettiin myös sähköpostiviestejä, joissa kysyin Enonkosken kunnan hallintopäälliköltä tulevaisuuden näkymistä ja haasteista.

7 ENONKOSKEN KUNNAN TILINPÄÄTÖKSEN TULKINTA JA TUNNUSLUVUT

Enonkosken kunta on pieni saaristokunta Etelä-Savon maakunnassa. Sen rajakuntia ovat Heinävesi, Savonlinna ja Kerimäki. Enonkosken kunta perustettiin vuonna 1882. Asukkaita kunnassa vuonna 2009 oli yhteensä 1619. Kunnan kokonaispinta-ala on n. 419 km², josta maapinta-alaa n. 306 km² ja loput n.113 km² vesipinta-alaa (Maanmittauslaitos 2011). Vuonna 2010 Enonkosken tuloveroprosentti oli 19,75 % ja kunnan kiinteistöveroprosentit vuonna 2010 ovat

- yleinen kiinteistöveroprosentti 0,75
- vakituisen asunnon kiinteistöveroprosentti 0,35
- muun asuinrakennuksen kiinteistöveroprosentti 0,90
- yleishyödyllisen yhteisön kiinteistöveroprosentti 0,00.

Kunnan organisaatio koostuu kunnanvaltuustosta, kunnanhallituksesta ja eri lautakunnista, jotka ovat keskusvaalilautakunta, vaalilautakunta ja -toimikunta, tarkastuslautakunta, maaseutuelinkeinojen lautakunta, sivistyslautakunta, koulun johtokunta, vapaa-aikalautakunta, sosiaalilautakunta ja tekninen lautakunta. Kunnanvaltuusto koostuu 17 valtuutetusta. (Enonkosken kunta 2011a.) Enonkosken kunta muodostaa kuntakonsernin sen 11 tytäryhteisön, ja kolmen osakkuusyhteisön kanssa. Kunnassa on myös yksi liikelaitos. (Enonkosken kunta 2011b.)

7.1 Tilinpäätöksen analysointi

Viime vuosina talous on kärsinyt maailmanlaajuisesta finanssikriisistä ja taantumasta, mikä näkyy myös kunnan taloudessa. Lama-ajan pidentyessä ja työttömyyden lisääntyessä kunnan talous voi heikentyä hyvinkin nopeasti. Samoin valtionosuusleikkaukset ja kasvavat eläkemenot heikentävät kunnan taloutta.

Menojen voimakas kasvu ja verotulojen heikko kehitys on johtanut Suomen kunnissa vuosikatteiden alenemiseen ja lainakannan tuntuvaan kasvuun vuonna 2009. Samoin kuntien toimintakatteet heikkenivät ja verotulot kasvoivat. Enonkosken kunnan tilinpäätökset ovat kuitenkin olleet vielä vuosina 2006 - 2009 ylijäämäiset taantumasta huolimatta, mutta laman vaikutukset alkavat jo näkyä vuoden 2009 tunnusluvuissa. Vuosikatteenä muodostui vuonna 2009 noin 585 500 euroa ja ylijäämää kertyi tilikaudella 4 187 222 euroa. Tämä antaa kunnalle mahdollisuuden sopeuttaa toimintansa

taloudelliseen tilanteeseen maltilla. Vuosikatteen heikentymiseen vaikutti toimintakulujen nousu, toimintatuottojen lasku, verojen lasku sekä korkotuottojen ja muiden rahoitustuottojen lasku. Toimintakulujen kasvuun vaikutti merkittävästi palvelujen oston lisääntyminen. Positiivisesti vuosikatteeseen vaikutti käyttötalouden valtionosuuksien kasvu sekä korko- ja muiden rahoituskulujen lasku. (Enonkosken kunta 2011b.)

Koko Suomessa kuntien ja kuntayhtymien toimintamenot kasvoivat n. 5 prosenttia. Enonkoskella ne kasvoivat 2,9 % verrattuna vuoteen 2008. Samoin myös valtionosuudet kasvoivat 6,4 %. Myös henkilöstöön kohdistuvat menot kasvoivat. Toimintatuotot vähenivät melko paljonkin, 8,8 %. Vuonna 2009 verotulot vähenivät 0,6 % verrattuna vuoteen 2008. Tuloverot kasvoivat kunnassa 2,4 %, kiinteistövero kasvoi 2,9 % mutta osuus yhteisöveron tuotosta väheni 22,3 %. Laman vaikutus on nähtävissä nopeitten juuri yhteisöveron tuotosta. (Enonkosken kunta 2011b.)

Enonkosken väkiluku on ollut pienessä laskussa vuosina 2006 – 2009. Taulukosta 4 voidaan nähdä väkiluvun kehitys näinä neljänä vuotena. Asukasmäärät on otettu Enonkosken tilinpäätöksistä 2006 – 2009. Muutosprosentin laskin itse.

TAULUKKO 4. Enonkosken kunnan väkiluku vuosina 2006 – 2009

Vuosi	2006	2007	2008	2009
Asukasmäärä	1696	1677	1652	1619
Muutos- %	-0,99 %	-1,12 %	-1,49 %	-2,00 %

Seuraavissa kappaleissa tulen analysoimaan Enonkosken tilinpäätöksen tunnuslukuja vuosilta 2006 - 2009. Tunnusluvut on jaettu kolmeen ryhmään, jotka ovat tuloslaskelman tunnusluvut, rahoituslaskelman tunnusluvut ja taseen tunnusluvut.

7.2 Tuloslaskelman tunnuslukujen analysointi

Tuloslaskelman tunnusluvut kuvaavat tulorahoituksen riittävyyttä palvelujen järjestämisestä johtuviin kustannuksiin. Alla olevasta taulukosta 5 nähdään Enonkosken kunnan tuloslaskelman tunnusluvut ja niiden kehitys vuosina 2006 - 2009. Tunnusluvut on otettu Enonkosken kunnan vuosien 2006 – 2009 tilinpäätöksistä.

TAULUKKO 5. Enonkosken tuloslaskelman tunnusluvut 2006–2009

Tuloslaskelman tunnusluvut	2006	2007	2008	2009
Tilikauden tulos, €	314833,22	457911,99	751060,46	339123,69
Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista	22,98	22,35	23,37	20,70
Vuosikate prosenttia poistoista	224,65	298,72	356,19	238
Vuosikate euroa/asukas	334,55	410,46	547,94	362

Tilikauden tulos on ollut jokaisella tilikaudella ylijäämäinen. Tulos on kasvanut tasaisesti vuodesta 2006 vuoteen 2008. Vuoden 2009 tilikauden tulos laski kuitenkin rajusti vuodesta 2008 jäaden kuitenkin ylijäämäiseksi.

Toimintatuotot prosentteina toimintakuluista kertovat maksurahoituksen osuuden toimintamenoista. Enonkosken kunnassa ne ovat säilyneet näiden neljän vuoden ajan melko samana noin 20 prosentin tuntumassa.

Vuosikate prosentteina poistoista on ollut näinä neljänä vuotena reilusti ohjearvon 100 % yläpuolella. Se on noussut vähitellen ollen vuonna 2006 noin 225 % ja vuonna 2008 noin 356 %. Vuonna 2009 vuosikate prosentteina laski kuitenkin samoihin lukemiin kuin se oli vuonna 2006.

7.3 Rahoituslaskelman tunnuslukujen analysointi

Rahoituslaskelman tunnusluvut kertovat siis toiminnan rahoittamisesta tilikauden aikana. Taulukosta 6 nähdään Enonkosken kunnan rahoituslaskelman tunnusluvut ja niiden kehitys vuosina 2006 – 2009. Tunnusluvut on otettu Enonkosken kunnan tilinpäätöksistä vuosilta 2006 – 2009.

TAULUKKO 6. Enonkosken rahoituslaskelman tunnusluvut vuosina 2006 - 2009

Rahoituslaskelman tunnusluvut	2006	2007	2008	2009
Investointien tulorahoitus, %	343,03	213,71	168,93	65
Pääomamenojen tulorahoitus, %	264,61	191,16	135,5	64,6
Lainanhoitokate	9,85	13,64	5,77	26,1
Kassan riittävyys, pv	89,69	123,91	128,02	116

Vuonna 2006 investointien tulorahoitusprosentti oli korkeimmillaan, jolloin se oli yli 300 %. Tunnusluku on laskenut joka vuosi, ja vuonna 2009 se oli enää 65 %.

Samoin pääomamenojen tulorahoitusprosentti on myös laskenut vuosi vuodelta. Vuonna 2006 se oli korkeimmillaan, ollen noin 265 %, mutta vuonna 2009 se oli enää noin 64 %.

Lainanhoitokate on vaihdellut melko paljon näiden vuosien aikana. Vuosina 2006 ja 2008 se on ollut alle 10 %, mutta vuonna 2007 se oli vähän yli 10 %. Vuonna 2009 lainanhoitokate oli noussut yli 20 %. Myös kassan riittävyys päivissä on vaihdellut melko paljon näiden neljän vuoden aikana. Korkeimmillaan kassan riittävyys oli vuonna 2008, jolloin se oli noin 18 viikkoa. Vuonna 2009 kassan riittävyys oli noin 16 viikkoa.

7.4 Taseen tunnuslukujen analysointi

Taseen tunnusluvut kertovat kunnan rahoituksen rakenteesta. Ne kuvaavat kunnan omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta. Taulukossa 7 nähdään, mitkä olivat Enonkosken kunnan taseen tunnusluvut vuosina 2006 – 2009. Vuoden 2006 ja 2007 kertynyt yli-/alijäämä euroina ja euroa per asukas on laskettu itse.

TAULUKKO 7. Enonkosken taseen tunnusluvut vuosina 2006 – 2009

Taseen tunnusluvut	2006	2007	2008	2009
Omavaraisuusaste, %	87,53	85,93	89,78	88,4
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	10,68	13,08	9,13	11,2
Kertynyt yli-/alijäämä, 1000 €	2637	3094	3844	4187
Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	1555	1845	2327	2586
Lainakanta 31.12., 1000€	284	246	100	80
Lainat, €/asukas	167,45	146,69	60,35	49

Omavaraisuusaste on pysynyt melko samana näiden neljän vuoden aikana. Tunnusluku on ollut myös tavoitearvon 70 % yläpuolella. Korkeimmillaan omavaraisuusaste oli vuonna 2008, jolloin se oli noin 90 %.

Suhteellinen velkaantuneisuusprosentti on pysynyt melko alhaisena. Mitä pienempi tämä tunnusluku on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selvittää velan takaisinmaksusta. Pienemmillään tunnusluku oli vuonna 2008, jolloin se oli noin 9 % ja korkeimmillaan vuonna 2007, ollen tällöin noin 13 %.

Näiden neljän vuoden aikana kunnan kertynyt ylijäämä on kasvanut tasaisesti joka vuosi. Vuonna 2006 kunnalle oli kertynyt ylijäämää noin 263 700 euroa ja vuonna 2009 sitä oli kertynyt noin 418 700 euroa. Kunnan lainakanta on vähentynyt vuosi vuodelta. Vuonna 2006 se oli vielä 284 000 euroa, kun se vuonna 2009 oli enää 80 000 euroa.

8 KUNTIEN VERTAILU

Enonkosken kunnan tilinpäätöksen tunnuslukuja tullaan vertaamaan kahteen kuntaan, jotka ovat Puumala ja Kyyjärvi. Toinen kunta on Etelä-Savon alueelta ja toinen Keski-Suomesta. Vertailukunnat yritin valita mahdollisimman samanlaisiksi ja samantyyppisiksi kuin Enonkoski. Tunnuslukuja tullaan vertaamaan kahden vuoden ajalta eli vuosilta 2008 ja 2009.

8.1 Vertailukunnat

Puumala

Puumala on vuonna 1868 perustettu etelä-savolainen saaristokunta Saimaan vesistön keskellä. Kunnan asukasluku 31.12.2010 oli 2480 asukasta. Puumalan pinta-ala on yhteensä noin 1238 km², josta maapinta-alaa on noin 795 km² ja vesipinta-alaa noin 443 km² (Maanmittauslaitos 2011). Työvoimasta 28 % saa elinkeinonsa julkiselta hallinnolta, 24 % maa- ja metsätaloudesta, 23 % kaupasta, liikenteestä, ravintola- ja majoituspalveluista, 7 % rakennusosalta, 5 % teollisuudesta ja 13 % muilta aloilta. Matkailupalvelujen osuus on kasvanut Puumalassa paljon ja matkailu nähdäänkin sellaisena elinkeinoalueena, missä Puumalla on parhaat kasvun mahdollisuudet. Vuonna 2011 Puumalan verotusprosentti on 21,00 prosenttia. (Puumalan kunta 2011.)

Puumalan kunnan tilinpäätös oli 99 955 euroa alijäämäinen vuonna 2009. Kunnan taseessa oli kattamatonta alijäämää asukasta kohden 990 euroa. Jos tämä luku saavuttaa 1000 euroa, voidaan kunta lukea kriisikunnaksi. Alijäämää ei saada katetuksi kunnan toiminnan tuloksella. Tilinpäätöksestä voidaankin todeta, että kunnan talous ei ole tasapainossa. Kunnan täytyi nostaa lainaa kattaakseen menonsa vuonna 2009. Kunnan väkiluku vähentyi vuonna 2009 3,6 prosenttia verrattuna vuoteen 2008. Työttömyysaste kunnassa oli 14,3 prosenttia joulukuussa 2009. (Puumalan kunta 2009.)

Kyyjärvi

Kyyjärven kunta sijaitsee Keski-Suomen maakunnassa ja 31.12.2010 Kyyjärven asukasluku oli 1509 asukasta. Kyyjärven kunta on perustettu vuonna 1929. Kyyjärven kunnan pinta-ala on noin 470 km², josta maapinta-alaa on noin 448 km² ja vesipinta-alaa noin 21 km² (Maanmittauslaitos 2011). Kyyjärvi on Suomen yrittäjähenkisimpiä kuntia ja siellä toimii monien eri toimialojen yrityksiä. Täten Kyyjärvellä on Keski-Suomen paras työllisyystilanne. Kunnan verotusprosentti on 19,00 %. (Kyyjärven kunta 2011.)

Kyyjärven kuntaliitossuunnitelman kariutuivat vuonna 2009, jonka jälkeen kunta käynnisti omat kehittämistoimet erityisesti työ- ja elinkeinopolitiikassa. Vuoden 2009 tilikausi oli Kyyjärven kunnassa ylijäämäinen ja vuosi oli myös taloudellisesti hyvä.

Vuosikate riitti kattamaan poistot. Vuoden 2009 hyvä tulos selitetään pääosin sillä, että toimintatuotot olivat arvioitua isompia ja verotulot kasvoivat. Lainaa jouduttiin myös ottamaan huomattavasti budjetoitua vähemmän. Taloudellisessa tilanteessa on toki myös korjaamista vielä, sillä esim. kunnan lainamäärä on erittäin korkea ja se kasvaa edelleen. (Kyyjärven kunta 2009.)

8.2 Tunnuslukujen vertailu

Seuraavaksi tullaan vertaamaan Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken kunnan vuosien 2008 ja 2009 tilinpäätöksien tunnuslukuja toisiinsa.

Tuloslaskelman tunnusluvut

Taulukkoon 8 on koottu Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken tuloslaskelman tunnusluvut vuosilta 2008 ja 2009. Taulukon tunnusluvut on otettu Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken vuosien 2008 ja 2009 tilinpäätöksistä.

TAULUKKO 8. Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken tuloslaskelman tunnusluvut 2008 – 2009

Tuloslaskelman tunnusluvut	Puumala		Kyyjärvi		Enonkoski	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Tilikauden tulos, 1000 €	- 330	- 100	481	804	751	339
Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista	17,40	19,43	17,94	14,56	23,37	20,7
Vuosikate prosenttia poistoista	39,83	82,20	238,21	307,22	356,19	238
Vuosikate, €/asukas	82,51	180,90	532	775	547,94	362

Puumalan kunnan tilikauden tulos on jäänyt vuosina 2008 ja 2009 alijäämäiseksi. Alijäämää on kuitenkin saatu pienennettyä melko paljon vuodesta 2008. Kyyjärven tilikauden tulos on ollut reilusti ylijäämäinen molempina vuosina. Verrattuna Enonkoskeen Puumalan tilikauden tulos on ollut heikko. Kyyjärven tilikauden tulos on ollut vuonna 2008 Enonkoskea huonompi, mutta vuonna 2009 parempi.

Kaikissa kolmessa kunnassa toimintatuotot prosentteina ovat olleet melko samat. Puumalassa ne ovat nousseet hieman vuonna 2009 olleen vähän alle 20 %. Kyyjärvellä ne ovat laskeneet hieman vuonna 2009, jolloin ne olivat noin 15 %. Enonkoskella toimintatuotot prosentteina olivat hieman korkeammat kuin vertailukunnissa.

Vuosikate prosentteina poistoista oli molempina vuosina alhaisin Puumalassa. Se on kuitenkin noussut vuonna 2009, jolloin se oli noin 82 %. Kyyjärvellä vuosikate prosentteina poistoista kasvoi myös vuonna 2009. Enonkosken kunnassa tunnusluku laski vuonna 2009. Verrattuna Enonkoskeen Puumalan vuosikate prosentteina poistoista oli melko alhainen. Kyyjärven kunnan vuosikate prosentteina poistoista oli Enonkoskea huonompi vuonna 2008, mutta vuonna 2009 tunnusluku oli Enonkoskea parempi.

Rahoituslaskelman tunnusluvut

Taulukossa 9 on Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken rahoituslaskelman tunnusluvut vuosilta 2008 ja 2009. Tunnusluvut on otettu kuntien vuoden 2008 ja 2009 tilinpäätöksistä.

TAULUKKO 9. Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken rahoituslaskelman tunnusluvut 2008 – 2009

Rahoituslaskelman tunnusluvut	Puumala		Kyyjärvi		Enonkoski	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Investointien tulorahoitus, %	20,69	126,66	95,2	162,6	168,93	65
Pääomamenojen tulorahoitus, %	14,39	54,98	45,6	55,9	135,5	64,6
Lainanhoitokate	0,59	0,98	0,88	0,78	5,77	26,1
Kassan riittävyys, pv	1,20	3,04	141,4	151,6	128,02	116

Puumalan investointien tulorahoitusprosentti on ollut melko alhainen vuonna 2008. Vuonna 2009 se on kasvanut yli 100 %. Kyyjärvellä vuoden 2008 investointien tulorahoitusprosentti oli myös alle sadan, mutta vuonna 2009 se nousi yli 100 %. Enonkoskella tämä tunnusluku on taas laskenut vuonna 2009 alle 100 %.

Puumalan pääomamenojen tulorahoitusprosentti on noussut noin 14 % noin 55 % vuonna 2009. Kyyjärven pääomamenojen tulorahoitusprosentti on noussut hieman vuonna 2009. Enonkoskella tämä tunnusluku on laskenut vuonna 2009 melkein samalle tasolle mitä se on muissa vertailukunnissa, mutta se on silti hieman niitä korkeampi.

Lainanhoitokate on ollut Puumalassa ja Kyyjärvellä erittäin alhainen. Tunnusluku on ollut molemmissa kunnissa molempina vuosina alle yksi. Enonkoskeen verrattuna tunnusluku on ollut vertailukuntia paljon parempi.

Puumalan kassan riittävyys päivissä on myös todella alhainen. Vuonna 2008 kunnan rahavarat riittivät kassasta maksuihin vain noin yhdeksi päiväksi ja vuonna 2009 kolmeksi päiväksi. Kyyjärven kunnassa tilanne on ollut parempi. Siellä tunnusluku on laskenut hieman vuonna 2009, jolloin se oli noin 151 päivää. Enonkoskeen verrattuna Puumalan kassan riittävyys on melko huono, sillä Enonkosken kunnan rahavarat riittivät moniksi viikoiksi, kun Puumalassa vain muutamaksi päiväksi. Kyyjärven kunnan kassan riittävyys verrattuna Enonkosken kunnan kassan riittävyteen on ollut hieman Enonkoskea parempi.

Taseen tunnusluvut

Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken taseen tunnusluvut on koottu taulukkoon 10. Ne on otettu kuntien vuosien 2008 ja 2009 tilinpäätöksistä.

TAULUKKO 10. Puumalan, Kyyjärven ja Enonkosken taseen tunnusluvut 2008 – 2009

Taseen tunnusluvut	Puumala		Kyyjärvi		Enonkoski	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Omavaraisuusaste, %	61,24	61,82	56	61	89,78	88,4
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	26,87	25,85	62	52	9,13	11,2
Kertynyt yli-/alijäämä, 1000 €	2426	2526	2605	3408	3844	4187
Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	917	990	1672	1701	2327	2586
Lainakanta 31.12., 1000 €	3028	3099	5002	4725	100	80
Lainat, €/asukas	1145	1215	3210	3076	60,35	49

Omavaraisuusaste on pysynyt Puumalassa melko samana, ollen molempina vuosina noin 61 %. Tunnusluku on alle tavoitearvon eli 70 %. Kyyjärven omavaraisuusaste nousi hieman vuonna 2009, jääden silti ohjearvon alapuolella. Enonkosken kunnassa omavaraisuusaste oli parempi. Se oli säilynyt molempina vuosina melkein samana ja melko reilusti ohjearvon yläpuolella.

Suhteellinen velkaantuneisuusprosentti on samoin pysynyt näinä vuosina Puumalassa samana, ollen molempina vuosina noin 26 %. Kyyjärven suhteellinen velkaantuneisuus on laskenut vuonna 2009. Kunnista Kyyjärven suhteellinen velkaantuneisuus on ollut. Molempien vertailu kuntien suhteellinen velkaantuneisuus on ollut Enonkosken suurempi.

Kaikissa kolmessa kunnassa kertynyt ylijäämä on kasvanut vuonna 2009. Puumalassa ylijäämää oli kertynyt vähiten ja Enonkoskella eniten. Puumalan kunnan lainakanta on kasvanut vuonna 2009. Kyyjärvellä ja Enonkoskella lainakanta on pienentynyt vuonna 2009. Kyyjärvellä lainakanta oli suurin verrattuna muihin kuntiin. Enonkosken lainakanta oli kaikkein pienin.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tullaan analysoimaan Enonkosken taloudellinen tilanne tunnuslukujen perusteella ja pohditaan myös, mitkä asiat ovat vaikuttaneet tunnuslukuihin. Lisäksi vertailukuntien taloutta verrataan tunnuslukujen avulla Enonkosken kunnan talouteen. Lopuksi tullaan pohtimaan myös Enonkosken kunnan tulevaisuuden tilannetta ja sen haasteita sekä arvioidaan tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia.

9.1 Enonkosken taloudellinen tilanne

Tutkimustulosten perusteella Enonkosken taloudellisen tilanteen voidaan sanoa olevan hyvä, vaikka tunnusluvut ovat heikentyneet näinä neljänä vuonna. Tunnusluvut osoittavat, että kunnan omavaraisuus on hyvä ja että kunnalla on myös hyvä maksuvalmius. Kunnan tilikauden tulos on ollut ylijäämäinen jokaisena analysointivuotena ja kunnan tulorahoitus on ollut riittävä palveluiden tuottamiseen. Kunnan toiminnan rahoittaminen on myös hyvä, vaikka vuoden 2009 investointien omahankintameno on jouduttukin osalta maksamaan kunnan rahavaroja vähentämällä. Kunnan maksuvalmius on tunnuslukujen perusteella erinomainen. Kunnan rahoituksen rakenne on myös hyvä, eikä kunnalla ole suurta velkarasitetta.

Seuraavaksi käydään läpi tarkemmin Enonkosken kunnan taloudellista tilaa tulorahoituksen riittävyuden, toiminnan rahoittamisen ja rahoituksen rakenteen kannalta. Samalla selitetään myös, mistä mahdolliset muutokset tunnusluvuissa ovat johtuneet.

Tulorahoituksen riittävyys

Tuloslaskelmasta saadut tunnusluvut kertovat, riittääkö kunnan tulorahoitus palvelujen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Tilikauden tulos on ollut vuosina 2006 – 2009 ylijäämäinen. Vuoden 2007 kasvua auttoivat kuntatalouden kohentuminen, mikä johtui verotulojen kasvusta sekä myönteisestä työllisyys- ja ansiokehityksestä. Vuoden 2008 tuloksen kasvu aiheutui tulo- ja kiinteistöverotulojen kasvusta sekä myönteinen työllisyys- ja ansiokehityksestä kuten vuonna 2007. Tuloksen kehitys on ollut melko hyvä kaikkina vuosina ottaen huomioon maailmalajuisen taloudellisen tilanteen. Lamasta huolimatta tilikaudet ovat jääneet ylijäämäisiksi. Vuoden 2008 finanssikriisin vaikutukset näkyvät kumminkin jo vuoden 2009 tilinpäätöksen tuloksessa,

sillä se on laskenut melko paljon vuoden 2008 tuloksesta jääden kumminkin ylijäämäiseksi.

Vuosikate prosentteina poistoista kertoo siis, onko kunnan tulorahoitus riittävä. Oletuksena on, että kun tunnusluvun arvo on 100 %, kunnan tulorahoituksen voidaan sanoa olevan riittävä. Näiden neljän vuoden aikana Enonkosken kunnan vuosikateprosentti poistoista on ollut reilusti yli 100 prosenttia, joten kunnan tulorahoitusta voidaan pitää riittävänä.

Tuloslaskelman tunnusluvut mittaavat tulorahoituksen riittävyyttä. Enonkosken kunnan tuloslaskelman tunnusluvut ovat olleet positiivisia näiden neljän analysoitavan vuoden aikana. Tämän perusteella voidaan todeta, että Enonkosken kunnan tulorahoitus on hyvä ja se on riittänyt erinomaisesti palvelujen järjestämisestä johtuviin kustannuksiin.

Toiminnan rahoittaminen

Rahoituslaskelman tunnusluvut mittaavat kunnan toiminnan rahoittamista tilikauden aikana. Investointien tulorahoitusprosentti kertoo, kuinka paljon kunta on rahoittanut investointien omahankintamenoa tulorahoituksella. Tulorahoitus on riittänyt investointien omahankinta menon rahoittamiseen vuosina 2006 – 2008, sillä tunnusluku on ollut yli 100 prosenttia. Vuonna 2009 investointeja ei ole pystytty kattamaan kokonaan tulorahoituksen turvin, vaan loppuosa niistä on rahoitettu vähentämällä kunnan varoja.

Pääomamenojen tulorahoitusprosentti kertoo, kuinka paljon vuosikatteen osuus on investointien omahankintamenojen, antolainojen nettolisäyksen ja lainanlyhennysten yhteismäärästä. Enonkosken kunnassa pääomamenojen tulorahoitusprosentti on ollut melko hyvä varsinkin vuosina 2006 – 2008. Vuoden 2009 pääomamenojen tulorahoitusprosentti on melko alhainen, mutta silti se on riittänyt investointien omahankintamenoihin, antolainojen nettolisäyksiin ja lainanlyhennyksiin, eikä niitä ole tarvinnut rahoittaa esim. uusilla lainoilla.

Lainanhoitokate mittaa kunnan tulorahoituksen riittävyyttä lainojen korkojen ja lyhennysten maksuun. Enonkosken kunnan kannalta lainanhoitokatteen luvut näyttävät

hyviltä, sillä kun tunnusluku saa pitemmällä aikavälillä arvon yli 2, on tulorahoitus riittävä lainojen hoitoon.

Kassan riittävyys kuvaa kunnan maksuvalmiutta. Siinä nähdään kuinka monen päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla. Maksuvalmiuden voidaan sanoa olevan hyvä, jos kassan riittävyys on kaksi viikkoa. Tämän tunnusluvun perusteella voidaan sanoa, että Enonkosken kunnan maksuvalmius on erinomainen.

Rahoituslaskelman tunnusluvut ovat huonontuneet vuodesta 2006 vuoteen 2009. Rahoituslaskelman tunnuslukujen perusteella Enonkosken kunnan toiminnan rahoittaminen on kuitenkin hyvä, vaikka vuoden 2009 investointeja ei voitukkaan kattaa pelkän tulorahoituksen turvin. Lainojen hoito kunnassa on hyvä ja kunta antaa luotettavan kuvan lainanhoitokyvystään. Myös maksuvalmius on erinomainen.

Rahoituksen rakenne

Taseen tunnusluvut kuvastavat kunnan rahoituksen rakennetta. Siitä saadaan selville kunnan omavaraisuus, rahoitusvarallisuus ja velkaantuneisuus. Omavaraisuusaste kertoo kunnan vakavaraisuuden, alijäämän sietokyvyn ja kyvyn selviytyä sitoumuksista. Tavoitetasona pidetään 70 prosentin omavaraisuutta. Enonkosken kunnassa omavaraisuusaste on pysynyt näiden neljän vuoden aikana yli 70 prosentin, joten voidaan todeta, että kunta on vakaavarainen eikä kunnalla ole suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus on ollut kunnassa melko alhainen. Mitä alhaisempi tämä luku on, sitä paremmat mahdollisuudet on kunnalla selvistä velkojen takaisin maksusta tulorahoituksella. Kunnalle on kertynyt ylijäämää seuraaville vuosille melko hyvin ottaen huomioon maailmanlaajuisen taloudellisen tilanteen. Enonkosken kunta on myös pienentänyt lainakantaansa melko paljonkin vuosina 2006 – 2009.

Taseen tunnuslukujen perusteella voidaan sanoa, että Enonkosken kunnan rahoituksen rakenne on hyvä. Kunta on vakaavarainen ja se pystyy hoitamaan velkojen takaisin maksut tulorahoituksen turvin. Kunnalla ei ole paljoa myöskään velkaa.

9.2 Enonkosken taloudellinen tila verrattuna vertailukuntiin

Enonkosken kunnan taloudellista tilaa verrataan Puumalan ja Kyyjärven kuntaan. Kunnat ovat suurin piirtein samankokoisia. Asukasluvultaan Kyyjärvi on pienin ja Puumala suurin. Pinta-alaltaan Enonkoski on pienin ja Puumala suurin.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että Enonkosken taloudellinen tilanne vertailukuntiin verrattuna on hyvä. Puumalaan verrattuna Enonkosken kunnan taloudellinen tilanne on huomattavasti parempia. Kyyjärven talouteen verrattuna jotkut tunnusluvut ovat parempia ja jotkut hieman huonompia. Vertailukunnat eivät ole niin vakaavaraisia kuin Enonkosken kunta. Vertailukunnilla on myös paljon enemmän velkaa kuin Enonkoskella. Seuraavaksi käsitellään tutkimustuloksia vertailukuntiin liittyen tarkemmin ja pohditaan myös mistä muutokset ja eroavaisuudet voivat johtua.

Tulorahoituksen riittävyys

Tuloslaskelman tunnuslukuja tarkastellessa voi huomata Puumalan kunnan tuloslaskelman tunnuslukujen olevan Enonkoskea huonommat. Puumalan tilikauden tulos oli molempina vuosina alijäämäinen, kun taas Enonkoskella se oli ylijäämäinen. Enonkosken kunnan tilikauden tulosta verrattaessa Kyyjärveen, voidaan sanoa, että Kyyjärven tilikauden tulos on ollut parempi.

Maksurahoituksen osuutta toimintamenoista kuvaava toimintatuotot prosenttia toimintakuluista on ollut kaikissa kolmessa kunnissa ollut melkein samalla tasolla. Tätä tunnuslukua vertaillessa täytyy tosin ottaa myös huomioon kunnan koko, toimintojen yhtiöittäminen, liikelaitosten ja oppilaitosten ylläpitäminen. Tosin näiden kuntien kohdalla nämä tuskin vaikuttavat toimintatuottojen määrään toimintakuluista, sillä tunnusluvut ovat melkein samat kaikissa kolmessa kunnassa.

Puumalan vuosikate prosentteina poistoista on ollut alle 100 % molempina vuosina, eli Puumalan tulorahoitus ei ole ollut riittävä. Verrattuna Enonkosken kuntaan, jossa tunnusluku on reilusti yli 100 %, Puumalan vuosikateprosentti poistoista on huono. Kyyjärven kunnassa vuosikateprosentti poistoista on Enonkosken kuntaa parempi.

Kun kunnan talouden tasapainoa ja sen liikkumavaraa verrataan muihin kuntiin, täytyy ottaa huomioon, että riittävä tulorahoitus on voitu saavuttaa erilaisella verorasitteella kuntalaisiin. Tällöin täytyy ottaa huomioon erot veroprosenteissa. Tilastokeskuksen (2011) mukaan vuoden 2009 tuloveroprosentti oli Enonkoskella 19,75 %, Kyyjärvellä 19,00 % ja Puumalassa 20,00 %. Enonkoski nosti omaa tuloveroprosenttiaan vuonna 2008. Kyyjärven tuloveroprosentti on pysynyt saman näiden kahden vuoden aikana. Puumala nosti omaa tuloveroprosenttiaan vuonna 2007. Puumalassa tuloprosentin nostamisella on voitu vähän parantaa tulorahoituksen riittävyttä nostamalla veroprosenttia.

Tuloslaskelman tunnuslukujen perusteella tulorahoituksen riittävyys on Kyyjärvellä Enonkoskea parempi. Puumalan tulorahoituksen riittävyys on taas ollut Enonkoskea huonompi.

Toiminnan rahoittaminen

Vuonna 2008 investointien tulorahoitusprosentti oli alle 100 % Puumalassa ja Kyyjärvellä, kun se Enonkoskella oli yli 100 %. Tällöin Puumala ja Kyyjärvi joutuivat rahoittamaan investointien omahankintamenojen pääomarahoituksella. Tilanne oli päinvastainen vuonna 2009, jolloin Enonkosken investointien tulorahoitusprosentti oli alle 100 %, kun vertailukunnissa se oli noussut yli 100 %.

Korkein pääomamenojen tulorahoitusprosentti oli sekä vuotena 2008 että 2009 Enonkoskella. Tämä tunnusluku kertoi siis vuosikatteen osuuden investointien omahankintamenojen, antolainojen nettolisäyksen yhteismäärästä.

Lainanhoitokate oli korkein Enonkoskella. Puumalassa sekä Kyyjärvellä lainanhoitokate oli molempina vuosina alle yksi. Tämä tarkoittaa sitä, että Puumala ja Kyyjärvi ovat joutuneet turvautumaan vieraan pääoman hoitoon lisälainalla, realisoimalla kunnan omaisuutta tai vähentämällä rahavaroja. Tämän tunnusluvun perusteella voidaan sanoa, että Enonkoskella on luotettavampi lainanhoitokyky kuin Kyyjärvellä ja Puumalalla.

Puumalan kassan riittävyys on ollut heikko, sillä Puumalan kassasta maksut olisi voinut suorittaa vain muutamana päivänä kunnan rahavaroilla. Enonkoskeen verrattuna

Puumalan kassan riittävyys on todella huono, sillä Enonkoskella kassasta maksuja olisi voinut suorittaa yli 100 päivänä. Kyyjärven tilanne on Enonkoskea vähän parempi. Tämän tunnusluvun perusteella voidaan sanoa, että Kyyjärven ja Enonkosken kassan riittävyys on hyvä, sillä se on yli kaksi viikkoa. Puumalan kassan riittävyys on todella huono.

Rahoituksen rakenne

Puumalan ja Kyyjärven omavaraisuusaste jäi molempina vertailuvuotena alle tavoitearvon eli 70 %. Tämän tunnusluvun ollen 50 % tai sen alle, merkitsee se sitä, että kunnalla on melko suuri velkarasite. Kyyjärven vuoden 2008 tunnusluku oli 54 % eli melko lähellä rajaa, että onko kunnalla suuri velkarasite. Enonkoskella tämä tunnusluku oli vertailukuntia paljon parempia, ollen myös yli tavoitearvon.

Suhteellinen velkaantuneisuus on tunnuslukuna parempi kuntien vertailussa, sillä tunnusluvun arvoon ei vaikuta pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä. Mitä pienempitunnusluku on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan maksusta tulorahoituksella. Vertailukunnista korkein tämä luku on ollut Kyyjärvellä. Enonkosken suhteellinen velkaantuneisuusprosentti on ollut alhaisin.

Kertynyt ylijäämä kertoo, kuinka paljon kunnilla on liikkumavaraa seuraavalla tilikaudella. Enonkosken kertynyt ylijäämä on vertailukuntia suurempi.

Enonkosken lainakanta on pienin verrattuna vertailukuntiin. Puumala on joutunut ottamaan lisää lainaa kattaakseen omat menonsa. Kyyjärvi on vähentänyt lainaansa, mutta kunnan lainamäärä on Enonkosken ja Puumalan lainamäärää suurempi.

9.3 Enonkosken tulevaisuus ja sen haasteet

Tässä luvussa tullaan käsittelemään Enonkosken kunnan tulevaisuutta ja sen mukanaan tuomia haasteita. Luku perustuu Enonkosken vuoden 2010 tilinpäätökseen ja Enonkosken hallintosihteerin kanssa lähettämiin sähköpostiviesteihin sekä omiin pohdintoihini.

Tulevaisuudessa haasteita tuo kansainvälisen talouden kehittyminen ja siten myös kotimaan suhdannekehitys. Suomen talous on alkanut elpyä vuonna 2010 taantumien jälkeen. Täytyy kumminkin ottaa huomioon, että talous alkaa elpyä poikkeuksellisen syvän laman jälkeen. Enonkosken vuoden 2010 tilinpäätös oli vielä ylijäämäinen. Laman pitkittyessä kuntien talous voi heikentyä melko nopeasti. Valtion toimenpiteet vaikuttavat myös kuntien talouteen. Suurin osa Enonkosken kunnan tuloista saadaan valtionosuustuloina. Esimerkiksi 1990-luvun lama aikaan valtio leikkasi kuntien valtionosuuksia, jotta valtion talous saataisiin takaisin tasapainoon. Vielä ei varmuudella voida ennustaa miten valtiontaloutta lähdetään kohentamaan parempaan päin ja miten nämä kohennukset vaikuttavat kuntatalouteen. Valtiontalouden kohentaminen riippuu paljon tulevien eduskuntavaalien jälkeen laadittavasta hallitusohjelmasta. Nyt vaalikeskusteluissa on käynyt ilmi, että valtion taloutta tullaan ehkä kohentamaan mm. kuntien menojen kasvun rajoittamisella. Valtionosuustulojen leikkaaminen vähentäisi Enonkosken kunnan tuloja ja ne pitäisi pystyä paikkaamaan jotenkin muuten, esimerkiksi nostamalla veroprosenttia.

Lyhyellä tähtäimellä Enonkoski varautui tulevaisuuteen nostamalla tuloveroprosenttiaan vuonna 2008. Tällöin saatiin enemmän verotuloja kunnan palvelujen järjestämiseen. Enonkosken kunta varautuu tulevaisuuteen myös siten, että se pyrkii saamaan uusia asukkaita Soidinniemen ja Leirimajan asemakaavan toteuttamisen avulla. Uudet asukkaat toisivat lisää verotuloja kuntaan. Kunta on myös varautunut tulevaisuuteen hillitsemällä menojen kasvua organisoimalla palvelut uudelleen. Tärkein palveluiden organisoimiseen liittyvä muutos on ollut perusterveydenhuollon palveluiden kilpailuttaminen. Tällä muutoksella Enonkoskelle saatiin lääkäripalvelut viitenä päivänä viikossa, kun ennen lääkäripalveluja oli kunnassa vain yhtenä päivänä viikossa. Tällä on saatu vähennettyä mm. erikoissairaanhoidon menoja.

Enonkosken kunta pyrkii säilymään ainakin toistaiseksi itsenäisenä kuntana. Kuten edellä mainittu Puumalan kunta on kriisikunnan rajalla, sillä kunnalle on kertynyt kattamatonta alijäämää melkein 1000 euroa. Kattamattoman alijäämän ja muiden syiden takia Puumala joutuukin suostumaan kuntaliitoksen, jotta saisi taloutensa tasapainoon. Enonkosken kohdalla tilanne on vielä melko hyvä verrattuna Puumalaan. Enonkoskella ylijäämää on kertynyt vuosittain ja sen mahdollisuus säilyä itsenäisenä kuntana on hyvä. Mutta tilanteet voivat muuttua melko nopeasti ja tulevaisuudessa tullaankin luultavasti pohtimaan kuntaliitosta myös Enonkosken kohdalla. Sekä seudullista että

kuntien välistä yhteistyötä kunta toteuttaa jo nyt hallinnonaloilla. Esimerkiksi sivistystoimessa seudun kunnilla on yhteisiä projekteja. Heinäveden kunnan maaseutusihteri hoitaa myös Enonkosken kunnan maaseutusihterin tehtäviä. Myös liikuntatoimessa on yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Jos kunta haluaa säilyä pitkään itsenäisenä, yhteistyön arvioidaan lisääntyvän.

Enonkosken kunnan tulevaisuuden suurin haaste on kuitenkin väestön kehittyminen. Enonkosken väestöstä 65 vuotta täyttäneiden määrä kunnan väestöstä oli 27,2 % vuonna 2010. Koko maassa tuo luku oli 17 %. Alle 15-vuotiaita täyttäneitä väestöstä oli 13,2 %, kun koko maassa tämä luku oli 16,6 %. 15 – 64-vuotiaiden osuus kunnan väestöstä oli 59,6 %, kun koko maassa tuo luku oli 66,4 %.

Kunnan väestön ikääntymisen takia kunnan huoltosuhte heikkenee huomattavasti nopeammin kuin keskimäärin koko Suomessa. Huoltosuhte kuvastaa, kuinka monta lasta ja ikäihmistä on 100 työikäistä ihmistä kohden. Työikäiset voivat tässä ennusteessa olla joko työssä, opiskelijana tai työttömänä. Huoltosuhte kuvaa ainoastaan vain väestörakenteen sisältöä. Taulukko 11 kuvaa huoltosuhteen kehittymistä. Huoltosuhte oli vuonna 2010 koko maassa 51,6. Tämä tarkoittaa sitä, että yhtä työikäistä kohden oli noin 0,5 huollettavaa. Enonkoskella tämä määrä oli 70,3 eli siis yhtä työikäistä kohden oli noin 0,7 huollettavaa.

TAULUKKO 11. Huoltosuhteen kehittyminen koko maassa ja Enonkoskella

	2010	2015	2020	2025
Koko maa	51,6	59,1	65,4	69,7
Enonkoski	70,3	83,7	96,5	107,5

Huoltosuhteen heikkenemisen takia yhtä työikäistä kohden on useampi lapsi tai ikäännytynyt kuin aiemmin. Tällainen kehitys on melko hankala sillä ikääntymisen myötä sairastavuuden voidaan ennakoida lisääntyvän. Sairastavuuden lisääntyessä lisääntyvät myös kunnan terveydenhuollon menot. Näillä on suuri vaikutus Enonkosken kunnan menoihin ja täten myös kunnan tilikauden tulokseen. Kuntalehdessä ilmestyneen tutkimuksen mukaan pienissä kunnissa sairauskulujen ennustaminen on melkein mahdotonta, sillä hoidon tarve toteutuu hyvin satunnaisesti (Pulkkinen 2011). Tämä vaikeuttaa paljon näihin kuluihin varautumista.

Ikääntymisen myötä myös kunnan verotulot laskevat. Samalla tietyille aloille kertyy työvoimapulaa. Henkilöstöön liittyvät riskit voivat vaikuttaa kunnan palveluiden laatuun ja sujuvuuteen tulevaisuudessa. Henkilöstölle paineita tuo kasvavat osaamisvaatimukset. Erityisesti pienellä kunnalla, kuten Enonkoskella, riskinä on riippuvuus kriittisten osaamisalueiden avainhenkilöihin.

9.4 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen tulosten toistettavuutta ja sitä, että tutkimuksen tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Tutkimusta voidaan pitää luotettavana esimerkiksi, jos kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen tutkimusta tehdessään. Tutkimuksen validiteetilla mitataan tutkimuksen pätevyyttä eli kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksen on tarkoituskin mitata. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteutuksesta. Se miten aineisto on analysoitu ja hankittu tulisi kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2005, 216 - 218.)

Omaa tutkimustani voidaan pitää luotettavana, sillä neljän vuoden ajalta voidaan saada riittävä ja totuudenmukainen kuva Enonkosken kunnan talouden tilasta ja sen kehityksestä. Tutkimustulosten perusteella voidaan myös arvioida hieman kunnan talouden tulevaa kehitystä. Vertailukunnissa kahden vuoden aika riittää myös arvioimaan kuntien talouksiin liittyviä eroja. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan ehkä ole niin kovin yleistettävissä vaan tilinpäätöksiin ja tunnuslukuihin vaikuttaviin tekijöihin pitäisi perehtyä vielä syvällisemmin.

10 PÄÄTÄNTÖ

Opinnäytetyön tekeminen oli minulle mielenkiintoinen prosessi. Opinnäytetyön avulla olen saanut paljon uutta tietoa kunnista, niiden toiminnasta ja niiden taloudesta. Tästä tulee olemaan minulle varmasti hyötyä vielä tulevaisuudessakin. Työn tekeminen oli melko haastavaa ja teorian lähdekirjallisuutta oli melko paljon.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten Enonkosken kunnan talous oli kehittynyt vuosina 2006 – 2009. Onnistuin mielestäni selvittämään melko selvittämään taloudel-

lisen kehityksen suunnan ja mitkä tekijät siihen ovat vaikuttaneet. Opinnäytetyön alkuvaiheessa tutustuin kuntiin ja kuntatalouteen liittyvään kirjallisuuteen, joista kokosin teoreettisen viitekehyksen. Tämän jälkeen tutkin kuntien tilinpäätöksiä, joista saatujen tietojen perusteella kokosin tulos-osion. Sitten analysoin tulokset ja niiden pohjalta kirjoitin johtopäätöksen, joista toivon olevan apua toimeksiantajalleni kunnan nykytilanteen ja sen kehittymisen havainnoimisessa.

Jatkotoimenpiteiksi voisin ehdottaa seuraavia: kuinka hyvin kirjoittamani tulevaisuuden näkymät ovat pitäneet paikkaansa ja kunnan mahdollisten kokomuutosten aiheuttamien talousmuutosten vertailu uusiin, samankokoisiin kuntiin.

Kiitän toimeksiantajaani; Enonkosken kuntaa tästä mielenkiintoisesta opinnäytetyöaiheesta. Samalla haluan kiittää myös ohjaajaani Terttu Liimataista ja myös kaikkia niitä, jotka ovat tukeneet minua tämän työn aikana.

LÄHTEET

Anttiroiko, Ari-Veikko, Haveri, Arto, Karhu, Veli, Ryyänen, Aimo & Siitonen, Pentti (toim.) 2007. Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet. Tampere: Tampere University Press.

Enonkosken kunta 2011a. Yleistietoa kunnasta. WWW-dokumentti. <http://www.savonlinnaseutu.fi/Default.asp?NakymaID=1587> Päivitetty 21.3.2011. Luettu 21.3.2011.

Enonkosken kunta 2011b. Enonkosken kunnan tilinpäätökset 2006 – 2010.

Etelä-Suomen Sanomat 2011. Harva kunta perii koiraveroa. Verkkolehti. <http://www.ess.fi/?article=311683>. Päivitetty 22.1.2011. Luettu 8.3.2011.

Harjula, Heikki & Prättälä, Kari 2007. Kuntalaki. Tausta ja tulkinnat. Helsinki: Talentum.

Heikkilä, Tarja 2001. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.

Heuru, Kauko, Mennola, Erkki & Ryyänen, Aimo 2001. Kunnallinen itsehallinto – Kunnallisoikeuden perusteet. Jyväskylä: Gummerus.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2005. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Korhonen, Sirpa & Merisalo, Maria (toim.) 2008. Toimiva kunta. Helsinki: FCG.

KPMG 2008. Kunnan hallinto, talous ja valvonta. Helsinki: Edita

Kuntalaki 365/1995. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi> Päivitetty 6.2.2011. Luettu 6.2.2010.

Kuntaliitto 2000. Kunnan ja kuntayhtymän talousarvio ja – suunnitelma. Suositus. PDF-dokumentti. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/taloudenohjaus/budjetointi-taloussuunnittelu/budjetointi-pysyvaisohjeet/kunta-kuntayhtyma-taloussuunnittelu/Documents/TA-_ja_TS-suositus_2000_VERSIO5.pdf Päivitetty 21.12.2010. Luettu 12.3.2011.

Kuntaliitto 2006a. Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän taseen laatimisesta. PDF-dokumentti. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p070212113308Y.pdf> Päivitetty 9.2.2007. Luettu 12.3.2011.

Kuntaliitto 2006b. Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän rahoituslaskelman laatimisesta. PDF-dokumentti. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p070525124317V.pdf> Päivitetty 25.7.2007 Luettu 12.3.2011.

Kuntaliitto 2009a. Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintaker-
tomuksen laatimisesta. PDF-dokumentti. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p20100310103432298.pdf> Päivitetty 4.3.2010. Luettu 13.3.2011.

- Kuntaliitto 2009b. Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen liitetiedoista. PDF-dokumentti. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p091216095041D.pdf> Päivitetty 16.12.2009. Luettu 13.3.2011.
- Kuntaliitto 2009c. Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän konsernitilinpäätöksen laatimisesta. PDF-dokumentti. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p091216104234J.pdf>. Päivitetty 16.12.2009. Luettu 13.3.2011.
- Kuntaliitto 2010. Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelman laatimisesta. PDF-dokumentti. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p20100607143716356.pdf> Päivitetty 3.6.2010. Luettu 13.3.2011.
- Kuntaliitto 2011. Perustiedot kunnista, Kaupunkien ja kuntien lukumäärä, Valtionosuudet vuonna 2010. Yhden putken valtionosuudet 2010. Muut opetus- ja kulttuuri-toimen valtionosuudet 2011. WWW-dokumentti. <http://www.kunnat.net> Päivitetty 7.2.2011. Luettu 7.2.2011.
- Kyyjärven kunta, 2009. Tilinpäätös 2009. PDF-dokumentti. <http://www.kyyjarvi.fi/filebank/440-tp2009.pdf> Päivitetty 29.4.2010. Luettu 27.3.2011.
- Kyyjärven kunta 2011. WWW-dokumentti. <http://www.kyyjarvi.fi/fin/etusivu/?id=44> Päivitetty 27.3.2011. Luettu 27.3.2011.
- Laki koiraverosta 590/1979. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi> Päivitetty 7.3.2011. Luettu 7.3.2011.
- Lehto-Rantanen, Leena (toim.) 1992. Kunnallistalouden perusteet. Helsinki: Vapokustannus.
- Leppänen, Pasi 2008. Miten luen kunnan tilinpäätöstä. PDF-dokumentti. http://www.audiator.fi/files/File/Kuntamarkkinat_miten_luen_kunnan_tilinpäätöstä.pdf Päivitetty 11.9.2008 Luettu 13.3.2011.
- Maanmittauslaitos 2011. Pinta-alat kunnittain 2011. PDF-dokumentti. http://www.maanmittauslaitos.fi/sites/default/files/pinta-alatkunnittain_2011.pdf Päivitetty 24.2.2011. Luettu 21.3.2011.
- Myllyntaus, Oiva 2002. Kuntatalouden ohjaus – Budjetoinnin ja kirjanpidon teoriaperusteita ja kehityssuuntia. Helsinki: Suomen Kuntaliitto
- Myllyntaus, Oiva (toim.) 2004. Kuntatalous – Monen muuttujan summa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pihlajasaari, Jouni 2008. Koiraveroa perii enää reilut kymmenen kuntaa. Keski-suomalainen. Verkkolehti. <http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/koiraveroa-perii-en%C3%A4-reilut-kymmenen-kuntaa/71299>. Päivitetty 10.2.2008. Luettu 8.3.2011.
- Pukki, Heikki 2011. Kuntien menot ja tulot. Powerpoint esitys. Kuntaliitto.

Pulkkinen, Antti 2011. Hoitokulut on helppointa ennustaa 20 000 – 200 000 asukkaan väestöpohjalla. Kuntalehti. Verkkoletti.
<http://www.kuntalehti.fi/default.asp?sc=3034&sa=107966> Päivitetty 8.4.2011. Luettu 11.4.2011.

Puumalan kunta 2009. Tilinpäätös 2009. PDF-dokumentti.
<http://www.puumala.fi/paatos/Tilinpaaos.pdf> Päivitetty 5.7.2010. Luettu 27.3.2011.

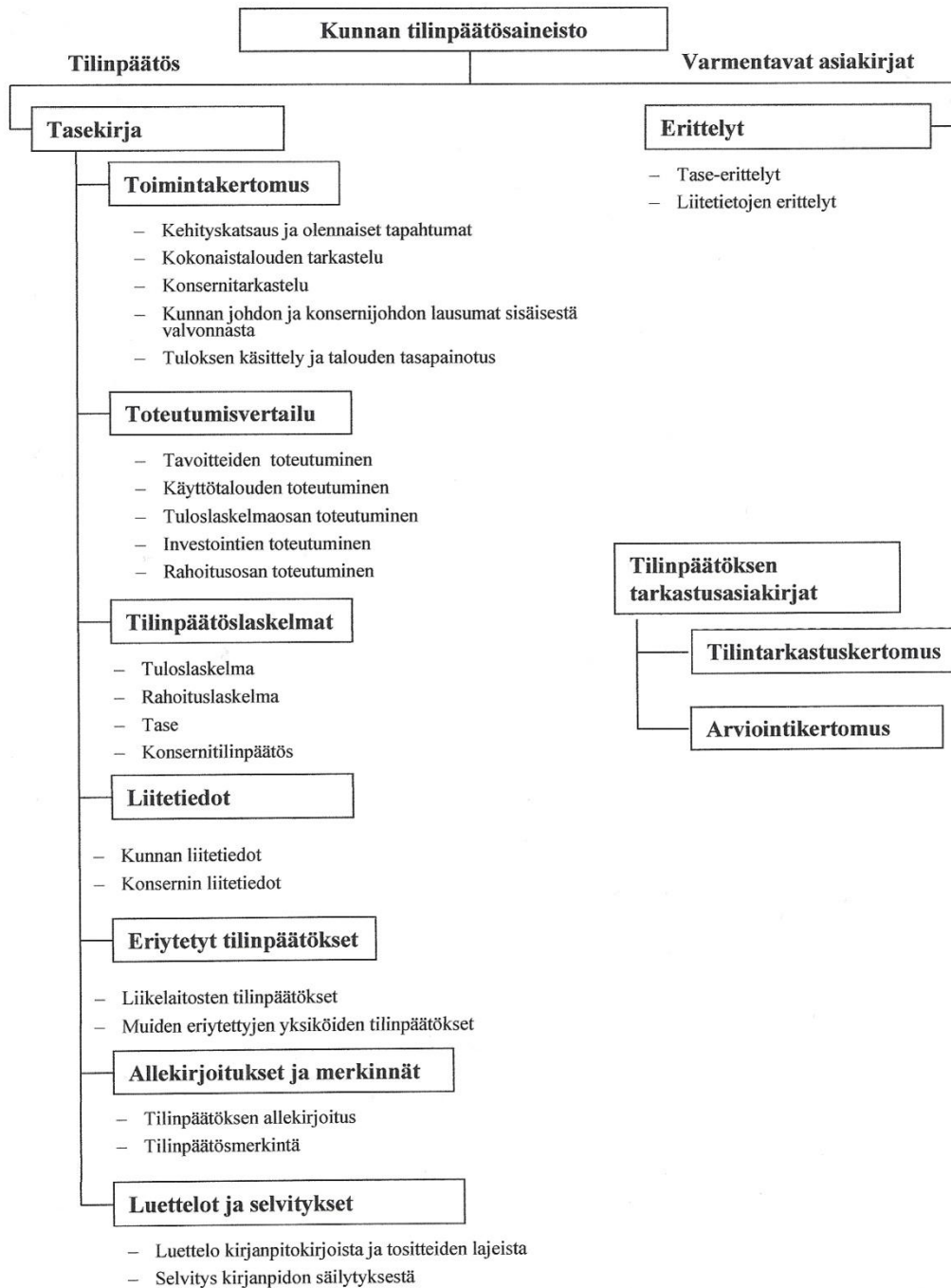
Puumalan kunta 2011. Yleistä. WWW-dokumentti. <http://www.puumala.fi/yleista/>
Päivitetty 7.3.2011. Luettu 27.3.2011.

Suorto, Annika (toim.) 2008. Kuntatalous – Monen muuttujan summa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Tilastokeskus 2011. Tilastot aiheittain – Kunta ja kuntayhtymien talous ja toiminta. WWW-dokumentti. <http://www.stat.fi/til/ktt/tau.html> Päivitetty 8.4.2011. Luettu 8.4.2011.

Valtionvarainministeriö 2011. Yhteisövero, Kiinteistöveroitus. Kunnan peruspalvelujen valtionosuus. WWW-dokumentti. http://www.vm.fi/vm/fi/01_etusivu/index.jsp
Päivitetty 5.3.2011. Luettu 5.3.2011.

Kunnan tilinpäätöksen rakenne (Kuntaliitto 2009a.)

Kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelma (Kuntaliitto 2009a.)

Tuloslaskelma

	2009	2008
Toimintatuotot		
Myyntituotot	+	+
Maksutuotot	+	+
Tuet ja avustukset	+	+
Muut toimintatuotot	+	+
Valmistus omaan käyttöön	+	+
Toimintakulut		
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-	-
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-	-
Muut henkilösivukulut	-	-
Palvelujen ostot	-	-
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-	-
Avustukset	-	-
Muut toimintakulut	-	-
Toimintakate	=	=
Verotulot	+	+
Valtionosuudet	+	+
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	+	+
Muut rahoitustuotot	+	+
Korkokulut	-	-
Muut rahoituskulut	-	-
Vuosikate	=	=
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-	-
Arvonalentumiset	-	-
Satunnaiset erät		
Satunnaiset tuotot	+	+
Satunnaiset kulut	-	-
Tilikauden tulos	=	=
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	-/+	-/+
Varausten lisäys (-) tai vähennys (+)	-/+	-/+
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-/+	-/+
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	=	=

(Kuntayhtymässä jätetään Verotulot ja Valtionosuudet rivit pois.)

Kunnan ja kuntayhtymän rahoituslaskelma (Kuntaliitto 2009a.)

KUNNAN JA KUNTAYHTYMÄN RAHOITUSLASKELMA

	2009	2008
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	+	+
Satunnaiset erät	+/-	+/-
Tulorahoituksen korjauserät	+/-	+/-
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-	-
Rahoitusosuudet investointimenoihin	+	+
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	+	+
Toiminnan ja investointien rahavirta	=	=
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-	-
Antolainasaamisten vähennys	+	+
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	+	+
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-	-
Lyhytaikaisten lainojen muutos	+/-	+/-
Oman pääoman muutokset	+/-	+/-
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	+/-	+/-
Vaihto-omaisuuden muutos	+/-	+/-
Saamisten muutos	+/-	+/-
Korottomien velkojen muutos	+/-	+/-
Rahoituksen rahavirta	=	=
Rahavarojen muutos	+/-	+/-
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	+	+
Rahavarat 1.1.	-	-
	+/-	+/-

Kunnan ja kuntayhtymän tase (Kuntaliitto 2009a.)

Tase

KUNNAN JA KUNTAYHTYMÄN TASE

VASTAAVAA

- A PYSYVÄT VASTAAVAT
- I Aineettomat hyödykkeet
1. Aineettomat oikeudet
 2. Muut pitkävaikutteiset menot
 3. Ennakkomaksut
- II Aineelliset hyödykkeet
1. Maa- ja vesialueet
 2. Rakennukset
 3. Kiinteät rakenteet ja laitteet
 4. Koneet ja kalusto
 5. Muut aineelliset hyödykkeet
 6. Ennakkomaksut ja kesken-eräiset hankinnat
- III Sijoitukset
1. Osakkeet ja osuudet
 2. Joukkovelkakirjalainasaamiset
 3. Muut lainasaamiset
 4. Muut saamiset
- B TOIMEKSIANTOJEN VARAT
1. Valtion toimeksiannot
 2. Lahjoitusrahastojen erityiskatteet
 3. Muut toimeksiantojen varat
- C VAIHTUVAT VASTAAVAT
- I Vaihto-omaisuus
1. Aineet ja tarvikkeet
 2. Keskeneräiset tuotteet
 3. Valmiit tuotteet
 4. Muu vaihto-omaisuus
 5. Ennakkomaksut
- II Saamiset
- Pitkäaikaiset saamiset
1. Myyntisaamiset
 2. Lainasaamiset
 3. Muut saamiset
 4. Siirtosaamiset
- Lyhytaikaiset saamiset
1. Myyntisaamiset
 2. Lainasaamiset
 3. Muut saamiset
 4. Siirtosaamiset
- III Rahoitusarvopaperit
1. Osakkeet ja osuudet
 2. Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin
 3. Joukkovelkakirjalainasaamiset
 4. Muut arvopaperit
- IV Rahat ja pankkisaamiset

VASTATTAVAA YHTEENSÄ

VASTATTAVAA

- A OMA PÄÄOMA
- I Peruspääoma
- II Arvonkorotusrahasto
- III Muut omat rahastot
- IV Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)
- V Tilikauden ylijäämä (alijäämä)
- B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET
1. Poistoero
 2. Vapaaehtoiset varaukset
- C PAKOLLISET VARAUKSET
1. Eläkevaraukset
 2. Muut pakolliset varaukset
- D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT
1. Valtion toimeksiannot
 2. Lahjoitusrahastojen pääomat
 3. Muut toimeksiantojen pääomat
- E VIERAS PÄÄOMA
- I Pitkäaikainen
1. Joukkovelkakirjalainat
 2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta
 3. Lainat julkisyhteisöiltä
 4. Lainat muilta luotonantajilta
 5. Saadut ennakot
 6. Ostovelat
 7. Muut velat/Liittymismaksut ja muut velat
 8. Siirtovelat
- II Lyhytaikainen
1. Joukkovelkakirjalainat
 2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta
 3. Lainat julkisyhteisöiltä
 4. Lainat muilta luotonantajilta
 5. Saadut ennakot
 6. Ostovelat
 7. Muut velat/Liittymismaksut ja muut velat
 8. Siirtovelat

VASTAAVAA YHTEENSÄ

Tilinpäätöksen tunnuslukujen laskentakaavat

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista

$$= 100 * \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$$

Vuosikate prosenttia poistoista

$$= 100 * \text{Vuosikate} / \text{Poistot ja arvonalentumiset}$$

Investointien tulorahoitus, %

$$= 100 * \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$$

Pääomamenojen tulorahoitus, %

$$= 100 * \text{Vuosikate} / (\text{Investointien omahankintamenot} + \text{Antolainojen nettolisäys} + \text{Lainanlyhennykset})$$

Lainanhoitokate

$$= (\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$$

Kassan riittävyys (pv)

$$= 365 \text{ pv} * \text{Rahavarat 31.12} / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$$

Omavaraisuusaste, %

$$= 100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$$

Suhteellinen velkaantuneisuus, %

$$= 100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$$

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)

$$= \text{Edellisten tilikauden ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}$$

Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas

$$= [\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}] / \text{Asukasmäärä}$$

Lainakanta

$$= \text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$$